

INSTITUTIONEN FÖR SPRÅK OCH LITTERATURER

VERBASPEKT OCH TEMPUS I FORNKYRKOSLAVISKA

– en undersökning av några handskrifter till

Physiologus

Lisbeth Petersson

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	SL2103
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/2022
Handledare:	Antoaneta Granberg
Examinator:	Svetlana Polsky
Rapport nr:	xx

Abstract

Magisteruppsats: 15 hp
Program och/eller kurs: SL2103
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Vt/2022
Handledare: Antoaneta Granberg
Examinator: Svetlana Polsky
Rapport nr: xx
Nyckelord: Fornkyrkoslaviska, aspekt och tempus

Syfte: Mitt syfte med detta arbete är att undersöka, om det går att se om verbaspekt och tempus förändras i en text, som traderas av kopister under flera århundraden.

Material och metod: Min metod är att använda tre berättelser ur Physiologus från den andra översättningen. Anledningen till att jag har valt dessa tre berättelser är, att de baseras på samma tre handskrifter och kan därmed undersökas komparativt.

Resultat: Endast små förändringar kan observeras i aspekt och tempus i de tre valda berättelserna.

Förord

Ett stort tack till Antoaneta Granberg, som har inspirerat mig till att fortsätta mina slaviska medeltidsstudier.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	4
1 Inledning	5
1.1 Syfte	5
1.2 Forskningsfrågor	6
1.3 Physiologus	6
1.3.1 Physiologus – ursprung	6
1.3.2 Den bysantinska recensionen	6
1.4 Material	8
1.5 Metod	9
2 Bakgrund	11
2.1 Forskning om aspekt	11
2.2 Syntax	15
3 Resultat och analys	17
3.1 Rävén	17
3.1.1 Sammanställning av berättelsen om räven	24
3.2 Härfågeln	26
3.2.1 Sammanställning av berättelsen om härfågeln	30
3.3 Rapphönan	32
3.3.1 Sammanställning av berättelsen om rapphönan	38
3.4 Sammanställning av räven, härfågeln och rapphönan	41
4 Slutsatser och diskussion	45
Referenslista	47
Bilagor	48

1 Inledning

Alla språk förändras med tiden. Det kan vara förändringar i hur meningarna byggs upp. Nya ord och begrepp kommer till och ord försvinner. Tempus förändras. Hur är det med ett skriftspråk som fornkyrkoslaviska? Frågan är inte ny och i sin bok *Språk, språkinlärning och språkforskning* säger Bengt Sigurd & Gisela Håkansson, att det har skrivits mycket om olika språks utveckling så långt tillbaka i tid, som det har funnits källor att kunna rekonstruera språk. Dessutom finns det teorier om språkljudsförändringar, som är ”ryggraden i sökandet efter ords ursprungliga form och betydelse och rekonstruktion av äldre språkskeden” (Sigurd & Håkansson 2007, s. 12). Observationer har gjorts i hur ett språk anses förfalla, om det förlorar möjligheter till stilistisk variation och om det endast används inom vissa domäner som till exempel religionsutövning (Sigurd & Håkansson 2007, s. 168).

Grigore Nandris påpekar i *Old Church Slavonic Grammar*, att de fornkyrkoslaviska texterna blir påverkade av textkopisternas dialekter. På så vis grupperas fornkyrkoslaviskan in i olika regionala och kronologiska kategorier p.g.a. fonetiska, morfologiska och lexikala variationer under 1000-talet. Efter detta sekel tränger lokala influenser in i fornkyrkoslaviskans skriftspråk och lokala dialekter blir ännu mer synliga. År 1100 blir en gräns mellan fornkyrkoslaviska och olika grenar av äldre slaviska (Nandris 1988, s. 2).

I min undersökning vill jag se, om det är möjligt att med hjälp av några handskrifter till Physiologus kunna se en tydlig linje av förändringar i verbaspekt och tempus. Physiologus passar bra för en undersökning, eftersom handskrifterna är skrivna under flera århundraden och har ursprung från olika platser inom det slaviska området.

1.1 Syfte

Syftet med detta arbete är att undersöka, om det går att avgöra, om verbaspekt och tempus förändras i en text, som traderas av kopister under flera århundraden.

Syftet är också att undersöka de olika handskrifternas ursprung för att se, om det finns lokala avvikelser i morfologin eller syntaxen mellan sydslaviska och östslaviska handskrifter.

Syftet är dessutom att belysa, om det sker förändringar som en följd av språkets utveckling.

1.2 Forskningsfrågor

Kan verbaspekt och tempus förändras i en och samma text, som traderas under flera århundraden (1300 – 1800)?

Finns det skillnader i aspekt och tempus mellan syd- och östslaviska handskrifter?

Har förändring skett som en följd av språkets utveckling?

1.3 Physiologus

1.3.1 Physiologus – ursprung

I sin bok om Physiologus *A Medieval Book of Nature Lore* skriver Michael J. Curley i introduktionen, att Physiologusallegorierna var bland de populäraste skrifterna under medeltiden. De handlade om bl. a. djur, stenar och träd. Det går att härleda ursprunget från indiska, hebreiska och egyptiska legender för att vidare tas in bland grekiska och romerska berättelser. De upptogs i de Alexandrinska skrifterna. Plinius och Aelianus, vetenskapliga författare, skrev ned flera av berättelserna och förde dem vidare in i den kristna världen. Då det redan fanns en sensmoral i varje berättelse, blev det naturligt att de införlivades i ”den kristna symboliken”. Nu blev berättelserna ännu mer kända och användes under senare medeltid i kristna ceremonier och blev berättelser i religiösa böcker. Berättelserna skrevs ned och kopierades på olika vis. Ibland kopierades de utan att ha med de bibliska citaten. De nedskrivna berättelserna växte i kvantitet från 40 grekiska berättelser till att omfatta drygt 100 berättelser. De översattes till flera europeiska språk (Curley 1979, sid. ix – x).

1.3.2 Den bysantinska recensionen

Boken *The Slavic Physiologus of the Byzantine Recension: Electronic Text Edition and Comparative Study* av A. Stoykova, 2011 har blivit grund till en nätbaserad databas. Under rubriken ”Physiologus grekiska recensioner” refererar Stoykova till Francesco Sbordones

publicering, där han delar in texterna i tre recensioner, som är skrivna på prosa och en recension på vers. Den första, ”alexandrinska recensionen”, har fyra oberoende kopior, som alla har sitt ursprung från en och samma arketyper. Recensionen omfattar omkring 25 kopior. Ytterligare en kopia har tillkommit och som går tillbaka till 900-talet. Andra recensionen är ”den bysantinska recensionen” och går tillbaka till 1000-talet. Denna recension har 32 kopior, som i sin tur är indelade i tre grupper. Vad som är typiskt för denna recension, är att det har tillkommit nya djurberättelser, som är skrivna på samma sätt som ursprungsberättelserna. Betoning i den religiösa texten har lagts på moralisering i mänsklig relation. Det går att urskilja, att texternas språk är av ett senare skede än i den alexandrinska recensionen. Översättningar till medeltida bulgariska har skett vid minst tre olika tillfällen och finns bevarade i bulgariska, serbiska och ryska kopior och kan dateras från 1300-talet fram till tidigt 1800-tal. Den tredje recensionen kallas ”den pseudo-basiliska recensionen” och kan identifieras med hjälp av elva kopior från 1200-talet till 1600-talet. Namnet är tillägnat Basilius den store, som anses ha medverkat till en stor del av berättelserna. Ana Stoykova refererar till H-G Beck, som anser, att den är skriven i ”Mount Athos”. Denna recension finns inte översatt i övriga Europa. Den fjärde recensionen är ett återskapande folklöreverk, som är skapad på 1200-talet från de två första recensionerna och skriven på vers (Stoykova 2011, Greek recensions of the Physiologus).

Den bysantiska recensionen har minst tre översättningar och den första översättningen kan vara den äldsta kända sydslaviska översättningen. Översättningen kan vara gjord på 1200-talet eller i början av 1300-talet och har ett synligt släktskap med de grekiska kopiorna. Denna första översättning har tre hittills kända kopior, varav två bulgariska och en rysk kopia och har sitt ursprung från en gemensam arketyper. De bulgariska kopiorna står textmässigt nära varandra (Stoykova 2011, About the first translation). Den andra översättningen är den som har flest kopior och har dessutom en större variation i textmaterialet, vilket medverkar till, att Stoykova delar in kopiorna i tre grupper. Indelningen i tre grupper består av skillnader i sammansättning och struktur liksom i språk, frasering och form. Den första gruppen består av sex kopior och av dessa är tre kopior lika i sin sammansättning med två grekiska kopior från 1500-talet och 1600-talet. Dessa tre kopior utgör m.a.o. grunden i den andra översättningen och visar tydligt det arketyperiska sambandet. Övriga kopior i den första gruppen och kopiorna i den andra respektive tredje gruppen är inte sambandet lika utvisande (Stoykova 2011, About the second translation).

Den tredje översättningen finns bara bevarad i fyra kopior. Dessa är inte jämförbara med andra grekiska kopior och har en ”homogen tradition”, vilket kan beror på att översättningen har sitt ursprung i en ”sen grekisk version” i ett lokalt förankrat litterärt centrum (Stoykova 2011, About the third translation).

Stoykova skriver även om ”de blandade kapitlen”, där skrivarna har sammanställt kopior från både den andra och den tredje översättningen. Skrivarna har blandat meningar och fraser från de olika översättningarna. Denna typ av sammanställningar var mycket vanligt förekommande i medeltida litterära verk och var en ”öppen tradition” i Physiologus (Stoykova 2011, About the mixed chapters).

1.4 Material

Jag har valt att använda mig av ett antal berättelser, som finns i Physiologus, då det finns översättningar av berättelserna från flera århundraden och att handskrifterna, som traderar översättningarna, är skrivna på många olika platser inom det östslaviska området och Balkan. I undersökningen används ett antal berättelser enligt Anna Stoykovas utgåva. Berättelserna om räven, härfågeln och raphönan valdes för att dessa berättelser finns i den andra översättningen och i samtliga nedanstående fem handskrifter som jämförelsematerial.

I översättningen har jag valt en handskrift (W) från 1500-talets andra hälft och som har ett sydslaviskt ursprung (bulgariskt), en handskrift (Д) från första hälften av 1700-talet och som har ett sydslaviskt ursprung (bulgariskt), en handskrift (C) från 1800-talets början med ett sydslaviskt ursprung (bulgariskt) samt en handskrift (X) från 1600-talets mitt (ca 1640) och som har ett östslaviskt ursprung (ryskt) och till sist en handskrift (H) från andra hälften av 1400-talet (1485 – 1495) och som har ett serbisk-bulgariskt ursprung.

Jag har valt att behålla Stoykovas beteckningar, som finns i hennes databas för att lättare tydliggöra sambandet mellan handskrifterna och mitt val av handskrifter. Berättelserna har mellan en och tre översättningar. Berättelser är valda från den andra översättningen.

Berättelsen om Råven (Fox)

Berättelsen om Hårfågeln (Hoopoe)

Berättelsen om Rapphönan (Partridge)

Handskriften med beteckning W är bevarad i:

National Library of Austria , Vienna – NLA Vienna 149

Råven (л. 246-25a), Hårfågeln (л. 166-17a), Rapphönan (л. 176-18a)

Handskriften med beteckning Д är bevarad i:

Centre for Slavo-Byzantine Studies ”Prof. Ivan Dujcev”, Sofia – CSBS Sofia 17

Råven (34a-346), Hårfågeln (316-32a), Rapphönan (л. 32a)

Handskriften med beteckning C är bevarad i:

Cyril and Methodius National Library, Sofia – NLCM Sofia 1078

Råven (86a-866), Hårfågeln (84a-846), Rapphönan (876)

Handskriften med beteckning X är bevarad i:

Royal Library, Copenhagen – KBC Copenhagen 553c

Råven (л. 6a-66), Hårfågeln (л. 23a-236), Rapphönan (л. 1a-16)

Handskriften med beteckning H är bevarad i:

National Library of Serbia, Belgrade – Nikoljac monastery (Montenegro) 52

Råven (л. 207a-2076), Hårfågeln (л. 202a-2026), Rapphönan (л. 203a.-2036)

Beteckningarna för sidnummer och handskrifter är angivna såsom Anna Stoykova anger dem.

1.5 Metod

Jag använder tre berättelser, råven, hårfågeln och rapphönan, till Physiologus från den andra översättningen. Anledningen till att jag har valt dessa tre berättelser är, att de baseras på samma fem handskrifter och kan därmed undersökas komparativt (jämförande).

All data från handskrifterna undersöks diakroniskt (utveckling över tid). Den äldsta handskriften är från slutet av 1400-talet, närmare bestämt 1485 – 1495, och den yngsta är från 1800-talets början. I materialet finns handskrifter, som både har sydslaviskt och östslaviskt ursprung. Var och en av de tre berättelserna i Physiologus undersöks i de fem valda

handskrifterna och verb och satsdelar undersöks för att se, om det sker någon förändring i aspekt och tempus. Jag använder mig av redan befintlig kollationering (jämförelse), som A. Stoykova har ställt upp för varje tratering (översättning) av berättelserna.

2 Bakgrund

2.1 Forskning om aspekt

I inledning av kapitel åtta i sin artikel *Diachrony and typology of Slavic aspect: What does morphology tell us?* skriver författarna Björn Wiemer & Ilja A. Seržant i underrubriken 3 *History of aspectual morphology from Proto-Indo-European into Early Slavic*, att slaviska språk inte i sig är unika i att ha skapat ett klassificerat aspektsystem över motsatsförhållandena i perfekta och imperfekta verb. Utan det unika ligger först och främst i kombinationen av härledda mönster i prefix och suffix (Wiemer & Seržant 2017, inledning, stycke 1). Wiemer & Seržant beskriver, hur upprinnelsen av det slaviska aspektsystemet började. Det fanns en period när de slaviska dialekterna fortfarande var tillräckligt homogena för att kunna sprida ut morfologiska innovationer till ett större område. Grunden för ett stamderiverat aspektsystem läggs i mitten av det första årtusendet AD i det som kallades för ”Common Slavic” (Wiemer & Seržant 2017, s. 256).

I det proto-indo-europeiska systemet, där basen för undersökningen är gammalgrekiska-respektive sanskritsystemen, utgjorde förutsättningen för systemet en lexikal rotstandard. Verben var indelade i två huvudgrupper: presensrot och aoristrot. Genom att lägga till prefix och ändelser blev tidsperspektivet förändrat. Både presensrot och aoristrot kunde forma presens och dåtid. Dessa två grupper kunde förmodligen betraktas som aspektuella och en presensrot uppförde sig som imperfektiv och en aoristrot uppförde sig som perfektiv (Wiemer & Seržant 2017, s. 256 – 259).

I och med att termerna ”perfektiv” och ”imperfektiv” lanserades, fanns inte behovet att göra skillnad mellan ”aorist” och ”imperfekt”, eftersom aorist är formen för dåtid och imperfekt är formen för imperfekt i dåtid. Längre fram i tiden ”Early Slavic” skapades två ”dimensioner”, avledning- och böjningssystem. Avledning innebar tillkomsten av fler suffix-avledningar samt prefix-avledningar (Wiemer & Seržant 2017, s. 256 – 260). Prefix-avledningar var i första hand tänkta att användas som en lexikal modifiering av verb med enkel stam. Prefixen hade en förmåga att ”koda” telicitet (=aktivitet eller händelse, som har ett slut). Till en början kunde ett enkelt verb respektive ett verb med prefix användas både perfektivt som imperfektivt (Wiemer & Seržant 2017, s. 265).

Nästa följd blev, att prefixstammen permanentades. Ett motsatsförhållande förelåg mellan enkel stam och prefixstam och ett perfektivt och ett imperfektivt aspektpar hade börjat skönjas. Dessutom blev prefixfunktion, att det gick att se morfologiska skillnader mellan en handlingsprocess ”preparatory activity” och en fullbordad process ”culminating achievement”. Enkla verb blev med tiden imperfektiva, eftersom de kunde användas i många andra situationer, som inte hade att göra med en slutlig handlingsprocess (Wiemer & Seržant 2017, s. 266 – 267). Prefigering började inte endast tillämpas på aktiviteter, som innebar slutliga handlingar, utan medförde, att prefigering även kunde avgränsa verbstammar, som inte i sig hade en inneboende gräns. Verbstammar blev omtolkade som händelser (Wiemer & Seržant 2017, s. 267).

Wiemer & Seržant summerar, att ”rollen/vikten av prefix var ett fortsatt skede av funktionell utveckling” (Wiemer & Seržant 2017, s. 268). Wiemer & Seržant hänvisar till Eckhoff & Haugs studier av ”Codex Marianus” och ”Codex Zographensis”, att de hade upptäckt ett starkt samband mellan prefixstammar utan suffixering och ”perfektivt aspekt” och sambandet mellan suffixstammar och ”imperfektivt aspekt”, medan enkla stammar användes antingen som aorist eller imperfekt (Wiemer & Seržant 2017, s. 268 – 269).

En annan studie, som gjordes om den östliga slaviska recensionen, visade en ”stabil opposition” mellan perfektiv och imperfektiv. De ”begrännande” perfektiven var endast i kombination med aorist, perfekt och det passiva participet med n/t-suffixen och markerade futurum i presensformer medan de ”begrännande” imperfektiven var i kombination med imperfekt och det passiva participet med m-suffixet och markerade presens i i presensformer (Wiemer & Seržant 2017, s. 269).

För att uttrycka repetitiva och progressiva handlingar fanns det endast prefigerade perfektiva verb att tillgå och när nyprefigerade stammar minskade, blev det ett ökat behov av suffixering av de perfektiva prefixstammarna. Detta blev den andra imperfektiviseringen. Visserligen fanns det sedan tidigare nya suffixstammar men nu började imperfektiva stammar att öka (Wiemer & Seržant 2017, s. 270).

Grigore Nandris tar upp i sin bok *Old Church Slavonic Grammar* om verbala aspekt. Han förklarar skillnaden mellan tempus och aspekt. Tempus är svar på frågan ”när” d.v.s. i vilket tidsperspektiv har händelsen ägt rum. Det kan vara futurum (framtid), presens (nutid) eller imperfekt (dåtid). Aspekt däremot har inte någon relation till tiden, utan har att göra mer om

händelsen eller handlingen är avslutad eller pågående. Är händelsens varaktighet "duration" på obegränsad tid talar man om ett imperfektivt aspekt. Händelsen är inte komplett. Motsatsen är, om det går att se en händelse eller handling som påbörjad eller avslutad. Då talar man om, att händelsen är ett perfektivt aspekt, en komplett händelse (Nandris 1988, s. 159). Händelserna kan även ske vid flera upprepade tillfällen, s.k. iterativa processer. De är obestämda "indeterminate" till skillnad från det imperfekta perspektivet, som är bestämt "determinate". Nandris tar upp ett exempel på detta. Det obestämda verbet för 'leda' βοδῆτη , 'hen leder' βοδῆτης som uttrycker, att hen leder/är en ledare helt allmänt. Medan det bestämda verbet 'leda' βῆτη , hen leder βῆτης uttrycker, att hen leder i en riktning (Nandris 1988, s. 159).

Nandris nämner även, liksom Wiemer & Seržant, att imperfektiva verb enbart har en imperfektiv form medan perfektiva verb har både perfektiva former och aoristformer. I presens förmedlar perfektiva verb futurum (Nandris 1988, s. 159). Enligt Nandris är just en viktig funktion i skillnaden mellan de imperfektiva och perfektiva verben, att de perfektiva verben i presensform förmedlar futurum. Förklaringen är, att perfektiva verb kan inte ha en imperfektiv funktion, eftersom de endast kan ange en färdig händelse och imperfektiva verb kan inte ha aoristformer, eftersom de uttrycker varaktiga förlopp, vilket inte aoristformer gör. Något som Nandris också nämner, är att det kan finnas svårigheter i att utreda ett verbs aspekt i vissa situationer. Hos vissa verb finns en osäkerhet i vilken aspektkategori, som de tillhör (Nandris 1988, s. 161). Detta vidareutvecklas längre ned i texten. Det finns nya studier som omtalar detta.

Rörelseverb ingår bland iterativa verb men svåra att sätta in i sammanhanget av upprepning på obegränsad tid (indeterminative) och blev automatiskt imperfektiva (Nandris 1988, sid. 160). Nandris tar även upp begreppet "avledda former" av verb, vilket medförde förändring i aspekt. Som exempel, det perfektiva verbet πᾶτη 'falla ned' avledd till det imperfektiva verbet πᾶδτη 'att vara fallande', liksom det finns avledning, som uppstod från obestämda former till bestämda. Ett exempel är det obestämda verbet πᾶβατη respektive det bestämda πᾶοτη 'samma' (Nandris 1988, sid. 160). Förutom avledda verb tar Nandris upp prefigering. Prefixen hade från början en adverbial betydelse men med tiden blev betydelsen att avleda verb till ett aspekt och därmed tappades den ursprungliga adverbiala betydelsen. Han tar upp, att vissa prefix omvandlade verben till en perfektiv aspekt såsom prefixen βῆζ- , ο- , ογ- , πο- , εζ- (Nandris 1988, s. 162).

Slutligen omnämner Nandris, hur aspekten förhåller sig till kyrkoslaviskans fem konjunktioner, där de imperfektiva verben är i merpart i den första konjunktionen. I den andra konjunktion är det de perfektiva verben, som är i merpart. I den tredje konjunktionen är samtliga imperfektiva verb med ett minimalt antal perfektiva. I den fjärde förhåller det sig annorlunda. Verb med infinitivändelsen -ѣти är imperfektiva medan infinitivändelsen -ити har både imperfektiva som perfektiva verb. Vissa verb kan dessutom finnas i båda aspekten. I den femte konjunktionen är det bara verbet дати som är perfektivt (Nandris 1988, s. 164 – 165).

Jaap Kamphuis skriver i sin bok *Verbal Aspect in Old Church Slavonic*, hur likheterna i de moderna slaviska språken både vad gäller användning som morfologi är så stora, att man kan tala om ett enhetligt system. Men det finns enligt Kamphuis tidigare studier, som också visar olikheter i hur verbaspektet används (Kamphuis 2020, inledning, stycke 2).

Genom att ha undersökt flera studier kan Kamphuis med säkerhet säga, att i ett tidigt utvecklingsstadium av verbaspekt var perfektiva aspekt en total slavisk stil d.v.s. det fanns inte någon tidsbestämmelse, utan detta utvecklades senare och inte överallt. Användes imperfekt var det i användning av ett processförfarande. Det är ett aspektsystem som mycket liknar den moderna västslaviskan som tjeckiska. Kamphuis relaterar till en studie, som gjorts av tidigare forskare, och som visar, att tjeckiskans ofta förekommande användning av imperfektiva verb tillsammans med händelseföljder har behållits från ett gammalt system. Slaviskan är morfologiskt och grammatiskt ”kodad att vara i opposition mellan perfektiva och imperfektiva verb” och är ”starkt förankrad i det lexikala verbinnehållet”. De perfektiva verben är förbundna med en ”inneboende gräns”, ”Slavic-style aspect”. Ser man till diakroniska undersökningar i moderna slaviska språk, upptäcker man att modern ryska är relativt nyskapande i sitt aspektsystem medan då tjeckiska (se ovan) är mer ålderdomligt. I Old Church Slavonic och bulgariska är det mer invecklat, då det i dessa språk finns en andra grammatisk aspekt d.v.s. förhållandet mellan aorist och imperfekt versus förhållandet mellan perfektiv och imperfektiv (Kamphuis 2020, s. 45).

I kapitel fem kommer Jaap Kamphuis in på vad som bestämmer om ett verb är imperfektivt eller perfektivt. Hans hypotes är, att det som uttrycker ett aspekt på bästa sätt är ”morfologiska karaktärer” av verb. Morfologiska markörer, som kan fastställa aspekt på ett objektivt sätt och även kan fastställa avledda aspektformer. Dessa markörer kan även överföras på undersökningar

i moderna slaviska språk. För att kunna forma aspektsystem, är prefigering ett nödvändigt sätt. Prefigerade verb utgör vidare basen för nästa steg, att från dessa göra avledningar, suffixering, till att bli ett imperfektivt verb. Detta är tillblivelsen av aspektkategorin i slaviskan, ”Slavic-style aspect system” (Kamphuis 2020, s. 83).

I kapitel åtta tar Jaap Kamphuis upp gruppen ”aspectual verbs”. Det är verb, som saknar det imperfektiva aspektets avgränsning och det perfektiva aspektets obundenhet. Dessa verb kan delas in i två grupper. Den första gruppen medger inte en terminativ konstruktion, vilket medför, att denna grupp inte är förenlig med aorist. Aorist är den fastställda normen för dåtid och terminativa händelser. Ett exempel är лежати ‘ligga’, som enligt Kamphuis, ändå kan vara sporadiskt relaterade till aorist i texter. Den andra gruppen av ”aspectual verbs” kan medge en terminativ funktion. Men gruppen är ändå svårbestämd (Kamphuis 2020, s. 198 – 202). Jaap Kamphuis skriver, att ”aspectual verbs” är bekräftade i många texter med perfektiva och imperfektiva verb och han kan konstatera, att de är annorlunda hur de uppträder. En del av dessa verb syns aldrig i terminativa predikat medan andra syns i terminativa predikat då och då och ytterligare andra syns mer i terminativa predikat än i icke-terminativa predikat (Kamphuis 2020, s. 224).

Horace G. Lunt skriver i sin *Old Church Slavonic Grammar*, att det inte alltid helt går att bestämma verbens aspekt. Beroende på vad innehållet i en text vill uttrycka, så använder man det aspekt, som är mest lämpligt för innehållet. Skrivarna kan allt efter egen dialekt och stavning tolka verben olika och översätta texterna annorlunda än vad som har stått i den ursprungliga texten. Variationer kan uppstå mellan olika regioner och senare perioder. Men i stort sett är aspektsystemet intakt (Lunt 2001, s. 86).

2.2 Syntax

Begreppet ”syntax” (ordfogningslära) syftar här hur aspektet förhåller sig i vissa tidsformer och hur/om det förändras i meningar med negation eller om aspektet förändras om adverbial eller konjunktion förekommer framför verb.

Horace G. Lunt skriver i sin *Old Church Slavonic Grammar*, att presensformer i motsats till aorist och imperfekt ”specificerar” inte någon tid. Presensformer använder ett imperfektivt

aspekt, om en handling i detta ögonblick uttrycks parallellt med en handling i dåtid eller framtid eller att handlingen är repeterande. Ett perfektivt aspekt kan inte uttrycka en pågående handling i presens, eftersom handlingen redan är fullbordad. Det perfektiva aspektet kan endast ange en fullbordad handling i framtiden (Lunt 2001, s. 153 – 154).

William R. Schmalstieg menar i sin bok *An introduction to Old Church Slavic*, att i de flesta fall går det att översätta en kyrkoslavisk presensform till en motsvarande presensform i engelskan. Normalt används imperfektiva verb. Men undantagsfall finns. Exempel är, om man vill uttrycka en ”allmän händelse”. Då används ett perfektivt verb. Används konjunktion $\Delta\Delta$ ’för att’ i en presensform, är det för att uttala en ”uppmaning” och då kan ett perfektivt verb användas (Schmalstieg 1983, s. 152 – 153).

Horace G. Lunt förtydligar aspekthanvändningen vid $\Delta\Delta$, att det går att använda både ett imperfektivt och ett perfektivt aspekt. För att ytterligare förstärka uppmaningen läggs dessutom $\text{’}\text{I}\text{A}\text{K}\text{O}\text{’}$ till framför $\Delta\Delta$ (Lunt 2001, s. 161).

Enligt Grigore Nandris är det en regel, att verbet är perfektivt efter $\Delta\Delta$, då konjunktionen ”introducerar en påföljande mening” (Nandris 1988, s. 207).

Stephen M. Dickey tar upp i sin bok *Parameters of Slavic Aspect: A Cognitive Approach*, att konstruktionen $\text{’}\text{K}\text{A}\text{K}\text{’}$ (e. anm. $\text{’}\text{K}\text{A}\text{K}\text{O}\text{’}$ fornkyrkoslaviska) + perfektivt verb bara existerar i vissa speciella sammanhang. Enligt tidigare studier föreligger konstruktionen vid uttryckande av ”intensitet i en tillfällig eller påbörjad handling” eller i situationer, som är ”plötsligt oväntade och överraskande”. Konstruktionen kan också uttrycka ”en ensam, oväntad och våldsam handling”. Dickey menar, att $\text{’}\text{K}\text{A}\text{K}\text{’}$ + perfektiv helt enkelt kan betraktas som ”ett fastställande av en tidsmässig bestämdhet” beträffande användandet av det perfektiva verbet i den östra regionen. Han föreslår själv med hänvisning till tidigare studier, att konstruktionen $\text{’}\text{K}\text{A}\text{K}\text{’}$ + perfektiv liknar en singelverbkonstruktion vad gäller moment, där en oväntad situation kontrasterar mot en redan existerande händelse (Dickey 2000, s. 144 – 145).

3 Resultat och analys

Analysen omfattar samtliga verb i tre berättelser till Physiologus: räven, härfågeln och raphönan. Analysen av verben kommer att ske i jämförelse mellan fem textvittnen betecknade W, Д, С, X och H från andra översättningen. Befintlig kollationering enligt A. Stoykovas appendix används.

Det är en morfologisk och syntaktisk analys, som baseras på verbens struktur och bildning d.v.s. hur aspekt och tempus förändras beroende på deras placering i meningen och i förhållande till adverb och konjunktioner. Förekommer det lexikaliska variationer kommer även detta att omfattas. Analysen bortser ifrån det ortografiska perspektivet. Hur verben skiljer sig i stavning i de olika textvittnena kommer inte att tas upp.

Verben kommer att numreras i den ordning, som de står i textvittnena. I första hand kommer verbet, som står i textvittnet W vid varje numrering, att användas som referens med svensk översättning och stå i fetstil. I de meningar där W saknas väljs alternativa textvittnen utan fetstil. Inför varje analys av de tre berättelserna kommer en kort sammanfattning, som beskriver innehållet. De detaljerade resultaten av de tre berättelserna finns i bilaga 1 – 3.

3.1 Räven

När räven vill äta finner hon ett sätt på hur hon skall kunna få mat, Hon går till en solig plats och lägger sig ned och låtsas vara död genom att hon håller andan. Då kommer fåglarna och sätter sig på henne och hackar och räven flyger upp och fångar och äter.

På samma sätt gör djävulen, när han vill ”fånga” en människa till sig. Han gör människan så lat att hon inte går i kyrkan. Han ser till att människan går till en siare för att bli spådd. Men fyra änglar ger människan visdomsord så att han kan bättras (Appendix, Physiologus. Stoykova, 2011).

(1) како живеть `hur hon lever` – anm. живти, живеть imperfektivt, живти, живтъ perfektivt. Imperfektivt, 3e pers singular, presens, verbet följer efter ett sättsadverb. Belagt i textvittne X.

(2) ес `är`

Imperfektivt av быти, 3e pers singular, presens, hjälpverb. Belagt i fyra textvittnen: W, Д, С, H.

(3) егда не въбрѣдетъ 'när hon inte finner, inte hittar'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens, negerat verb. Verbet följer efter tidsadverb егда. Belagt i fyra textvittnen: **W**, **Д**, **С**, **Х**. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: егда нзгладнеть и не нмать 'när hon blir hungrig och inte har', som istället använder två andra verb: 3a) егда нзгладнеть perfektivt, 3e pers singular, futurum: 3b) не нмать, imperfektivt, 3e pers singular, presens, negerat verb. Endast verbet i 3a) följer efter tidsadverb егда.

(4) да ѣсть 'att äta'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i tre textvittnen: **W**, **С**, **Х**. Verbet följer efter konjunktionen да. Lexikalisk variation i två textvittnen: **Д**, **Н**: ѣсти 'äta' 4a) imperfektivt, infinitiv, utan konjunktionen да.

(5) хранит се 'upprätthåller, skyddar sig'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens, reflexivt. Belagt i två textvittnen: **W**, **Х**.

(6) приходитъ 'går hit, kommer'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i fyra textvittnen: **W**, **Д**, **С**, **Х**. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: нздеть 'kommer att gå hit', 6a) perfektivt, 3e pers singular, futurum.

(7) и лежи и нздаде ѣзыкъ свои 'och ligger och sträckande ut sin tunga'

7a) лежи, imperfektivt, 3e pers singular, presens 7b) нздаде, perfektivt, aktivt presensparticip, mask. Borde stå i aktivt presensparticip, fem. Kan alternativt tolkas som imperfektivt, 3e pers singular, presens. Här tolkas som imperfektivt. Belagt i textvittne **С**.

(8) умрътъвет се 'dödar sig'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens, reflexivt. Belagt i textvittne **W**. Lexikalisk variation i fyra textvittnen **Д**, **С**, **Х**, **Н**: 8a) умрътъвет се 'kommer att döda sig' 8a) perfektivt, 3e pers singular, futurum, reflexivt.

(9) соудръжитъ 'kommer att hålla tillbaka'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i fyra textvittnen: **W**, **Д**, **С**, **Х**. Verben följer efter adverbena тако, како, dock ej i textvittne **Д**. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: потантъ 'kommer att gömma sig, dölja' 9a) perfektivt, 3e pers singular, futurum.

(10) провлачюще 'dragande tillbaka'

Imperfektivt, aktivt presensparticip, fem. Belagt i textvittne **W**. Variation i textvittne **X**:

ПРИБЛАЗИШЬ 'dragande tillbaka' 10a) imperfektivt, aktivt presensparticip, fem.

(11) НАДУВАЕТ СЕ 'blåser upp sig'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens, reflexivt. Belagt i fem textvittnen: **W, Д, С, X, Н**.

(12) ПРИХОДИТ 'kommer'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i fyra textvittnen: **W, Д, С, Н**. Lexikalisk variation i textvittne **X**: ПРИХОДЯТЪ 'kommer' 12a) imperfektiv, 3e pers plural, presens.

(13) ЛЕТОУЩЕ 'flygande'

Imperfektivt, pronominal form av aktivt presensparticip, till substantivet ВЕЩЬ 'ting'. Belagt i fyra textvittnen: **W, С, X, Н**.

(14) ПРИНИУТЬ 'kommer att luta sig ned'

Perfektivt, 3e pers plural, futurum. Belagt i tre textvittnen: **W, X, Н**. Lexikalisk variation i textvittne **C**: ПРИНИУЮЩЕ 'lutande sig ned' 14a) imperfektivt, aktivt presensparticip, fem. Verbet i textvittne **C** har skapats från ett perfektivt prefigerat verb ПРИНИКНУТИ till ett imperfektivt prefigerat verb genom suffixering ПРИНИКАТИ.

(15) КЛЪВАТИ 'hacka'

Imperfektivt, infinitiv. Belagt i två textvittnen: **W, X**. Lexikalisk variation i textvittne **C**: ТАКО ДА СЪНЕДОУТЬСЯ 'så att de kommer att träffas samman' 15a) perfektivt, 3e pers plural, futurum, reflexivt. Verbet följer efter konjunktionskombinationen ТАКО ОЧ ДА.

(16) МНѢЩІ 'troende'

Imperfektivt, aktivt presensparticip, fem. Belagt i fyra textvittnen: **W, С, X, Н**.

(17) ЕС МРЪТВА 'är död'

Imperfektivt, 3e pers singular av verbet ВЪИТИ följt av ett enkelt adjektiv. Belagt i fyra textvittnen: **W, С, X, Н**.

(18) НАУНОУТЬ ДА ВЪИ ЕН ИСКЛЮВОУТЬ 'och (de) börjar att picka hennes ögon'

18a) НАУНОУТЬ, 'kommer att börja', perfektivt, 3e pers plural, futurum: 18b) ДА ИСКЛЮВОУТЬ, 'att picka', perfektivt, 3e person plural, infinitiv. Verbet följer efter konjunktionen ДА. Belagt i textvittne **Д**. Borde ha varit ett imperfektivt verb, eftersom verbet НАУНОУТЬ 'börjar' inleder en process.

(19) же вьставши 'efter att ha ställt sig upp'

Perfektivt, aktivt aoristparticip, fem. Belagt i två textvittnen: **W**, **X**. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: коучнть 'kommer att hoppa' 19a) perfektivt, 3e pers singular, futurum. Lexikalisk variation i textvittne **С**: же пр[.]жнт сѧ 'kommer att rycka till sig' 19b) perfektivt, 3e pers singular, futurum, reflexivt. Enklitisk konjunktion же före verbet i textvittnen **W**, **С**.

(20) приѣмши 'efter att ha tagit'

Perfektivt, aktivt aoristparticip, fem. Belagt i två textvittnen: **W**, **X**. Lexikalisk variation i textvittne **С**: похнтнть 'kommer att röva, stjäla' 20a) perfektivt, 3e pers singular, futurum. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: вьхнтнть 'kommer att röva, rycka till sig' 20b) perfektivt, 3e pers singular, futurum. Prefixvariationer.

(21) снѣсть 'kommer att konsumera, äta upp'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i två textvittnen: **W**, **X**. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: оуѧстн 'att äta' 21a) perfektivt, infinitiv. Lexikalisk variation i textvittne **С**: ѧстн 'äta' 21b) imperfektivt, infinitiv. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: нзѣдает 'kommer att äta upp' 21c) perfektivt, 3e pers singular, futurum. Prefixvariationer.

(22) егда щеть(sic) хощеть 'vill'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i fyra textvittnen: **W**, **Д**, **С**, **Н**. Verbet följer efter tidsadverbet егда.

(23) да прѣблѧзнт 'kommer att förvirra, förleda'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i två textvittnen: **W**, **X**. Verbet följer efter konjunktionen да. Lexikalisk variation i två textvittnen **С**, **Н**: прѣблѧзнтн 'att förvirra, förleda' 23a) perfektivt, infinitiv. Textvittne **С** har en annan ordföljd än textvittnena **W**, **Н** genom att ha objektet i satsen efter både hjälpverb och huvudverb: ...хощеть прѣблѧзнтн ѣлѣка... . Textvittne **X** saknar objekt.

(24) да го вьратнть 'kommer att omvända'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i två textvittnen: **W**, **Н**. Verbet följer efter konjunktionen да. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: да оврѣцеть 'kommer att finna' 24a) perfektivt, 3e pers singular, futurum. Verbet följer efter konjunktionen да. Lexikalisk variation i textvittne **С**: вьрѣдаеть 'finner' 24b) imperfektivt, 3e pers singular, presens. Lexikalisk variation

i textvittne X: **ДА ЕГО СОТВОРИТЪ** 'kommer att vända sig bort' 24c) perfektivt, 3e pers singular, futurum. Verbet följer efter **ДА**.

(25) **ХОДЕЦА** 'gående'

Imperfektivt, aktivt presensparticip, neutr. Belagt i textvittne C.

(26) **ВБЛѢНИТЬ** 'blir lat, kommer att lata sig'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i två textvittnen: **W, X**. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: **ВБЛЕННТИ СЕ** 'att lata sig' 26a) perfektivt, infinitiv, reflexivt. Variation i två textvittnen **С, Н**: **ВБЛЕННТ СА/СЕ** 'kommer att lata sig' 26b) perfektivt, 3e pers singular, futurum, reflexivt.

(27) **ДА НЕ ИДЕТ ВЪ** 'att inte gå till'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens, negerat verb. Verbet följer efter konjunktionen **ДА**. Belagt i två textvittnen: **W, X**. Lexikalisk variation i textvittne **С**: **ПРИХОДИТИ ВЪ** 'att komma till' 27a) imperfektivt, infinitiv.

(28) **ПОИДЕТ** 'kommer att gå dit'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i textvittne **W**. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: **ХОДИТИ** 'att gå' 28a) imperfektivt, infinitiv. Lexikalisk variation i två textvittnen **С, Н**: **ХОДИТЬ** 'går' 28b) imperfektivt, 3e pers singular, presens. Lexikalisk variation i textvittne **X**: **ВХОДИТЪ** 'går in i' 28c) imperfektivt, 3e pers singular, presens.

(29) **СЪТВОРИТЬ** 'kommer att göra färdigt'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i textvittne **Н**.

(30) **НЕ ВБЫДВИГ СЕ** 'kommer inte att visa sig, tycks inte',

Perfektivt, 3e pers singular, futurum, reflexivt, negerat verb. Belagt i textvittne **Н**.

(31) **ТАКО НАУЧИТ СЕ** 'så kommer att lära sig'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum, reflexivt. Verbet följer efter adverbet **ТАКО**. Belagt i textvittne **Н**.

(32) **ТОГДА ВЪЗЫМЕЕТЪ** 'kommer då att ta emot'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Verbet följer efter adverbet **ТОГДА**. Belagt i tre textvittnen: **Д, С, X**. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: **ТО ПРИЕМЛЕТ** 'kommer då att ta emot' 32a) perfektivt, 3e pers singular, futurum. **ТО** möjligtvis **ТОГДА**.

(33) **ПАКЫ РАЗВНЕТЬ** 'kommer igen att slå ner/krossa'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Verbet följer efter adverbet **ПАКЫ**. Belagt i textvittne H.

(34) **ДРЪЖТЬ** 'håller'

Imperfektivt, 3e pers plural, presens. Belagt i fem textvittnen: **W, Д, С, X, H**. Presensändelsen är något oklar men meningen tolkas som plural.

(35) **ГЛЦЕ** 'talande'

Imperfektivt, aktivt presensparticip, mask. plural. Belagt i två textvittnen: **W, X**.

(36) **НЕ ЗНАЮТЬ** 'känner inte till, vet inte'

Imperfektivt, 3e pers plural, presens, negerat verb. Belagt i fyra textvittnen: **W, Д, X, H**.

Lexikalisk variation i textvittne C: **НЕ ОУВЕДЕТЬ** 'kommer inte att lära känna' 36a) perfektivt, 3e pers plural, futurum, negerat verb. Presensändelsen är något oklar men tolkas som plural.

(37) **ЕЄ** 'är'

Imperfektivt av **ВЪИТИ**, 3e pers singular, presens. Belagt i två textvittnen: **W, X**. Lexikalisk variation i tre textvittnen **Д, С, H**: **МНСАТЬ** 'tänker', 37a) imperfektivt, 3e pers singular, presens.

(38) **ЕЄ СЪБЛАЖНЬ** 'är vilseledd'

Perfektivt, 3e pers singular, passiv form i presens med hjälpverbet **ВЪИТИ** och passivt aoristparticip, bildar adjektivform. Uttryck för potential. Belagt i fem textvittnen: **W, Д, С, X, H**. Textvittne C saknar hjälpverbet.

(39) **Є ЛЮБОВ'НО** 'är kärleksfullt'

Perfektivt, 3e pers singular, passiv form i presens med hjälpverbet **ВЪИТИ** och passivt aoristparticip, bildar adjektivform. Uttryck för potential. **ЛЮБОВ'НО** är ett passivt aoristparticip men formen är inte korrekt. Belagt i fyra textvittnen: **W, Д, X, H**. Textvittne **Д** saknar hjälpverbet.

Lexikalisk variation i textvittne C: **ЕСТЬ ЛЮБОВЬ** 'är kärlek' 39a) imperfektivt, 3e pers singular, presens. Subjekt istället för adjektiv, vilket kan bero på att ändelsen saknas.

(40) **РЕЧЕ** 'sade, talade'

Perfektivt, 3e pers singular, aorist. Belagt i fyra textvittnen: **W, Д, X, H**.

(41) **НЕ ВЪДЪТЕ** 'kommer inte att bli'

Perfektivt av **ВЪИТИ**, 2a pers plural, futurum alternativt imperativ, negerat verb. Belagt i fyra textvittnen: **W, Д, X, H**.

(42) не́е 'är inte`

Imperfektivt, 3e pers singular, presens, negerat av не́ взы́ти. Belagt i textvittne H.

(43) не́з вое́дете 'utan kommer att bli`

Perfektivt av взы́ти, 2a pers plural, futurum alternativt imperativ. Verbet följer efter konjunktionen не́з. Belagt i fem textvittnen: **W**, Д, С, X, H.

(44) сьднши́ 'kommer att döma`

Perfektivt, 2a pers singular, futurum. Belagt i två textvittnen: **W**, X. Lexikalisk variation i textvittne Д: соудеце́ 'dömande` 44a) perfektivt aktivt presensparticip. Lexikalisk variation i textvittne С: да не́ вое́зсуднши́ 'för du kommer inte att döma` 44b) perfektivt, 2a pers singular, futurum, prefigerat, negerat verb. Verbet följer efter konjunktionen да. Lexikalisk variation i textvittne H: не́ соуднте́ 'kommer inte att döma/döm inte` 44c) perfektivt, 2a pers plural, futurum alternativt imperativ, negerat verb.

(45) хоце́ши 'vill, önskar`

Imperfektivt, 2a pers singular, presens. Belagt i tre textvittnen: Д, X, H. Lexikalisk variation i textvittne С: не́ нма́ши 'har inte` 45a) imperfektivt, 2a pers singular, presens, negerat verb.

(46) да́ти 'att ge`

Perfektivt, infinitiv. Belagt i fyra textvittnen: **W**, Д, С, H. Endast i textvittne W följer verbet efter adverbet пакы́. Lexikalisk variation i textvittne X: пакнн да́ет 'igen ger` 46a) imperfektivt, 3e pers singular, presens. Verbet följer efter adverbet пакзы́. Verbparets imperfektiva verb.

(47) да́ не́ поиде́ши 'kommer inte att gå dit`

Perfektivt, 2a pers singular, futurum, negerat verb, verbet följer efter konjunktionen да́. Belagt i fem textvittnen: **W**, Д, С, X, H.

(48) е́е 'är`

Imperfektivt av взы́ти, 3e pers singular, presens. Belagt i två textvittnen: **W**, X.

(49) встане́ть 'kommer att förbli`

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i två textvittnen: **W**, X.

(50) да́ вьсе́лнт́ 'kommer att bosätta sig`

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Verbet följer efter konjunktionen да́. Belagt i två textvittnen: **W**, X.

3.1.1 Sammanställning av berättelsen om räven

Analysen av de fem handskrifterna visar, att det finns fler imperfektiva verb än perfektiva i den första delen av berättelsen, som beskriver hur räven fångar sin föda. Totalt är 81 verb funna i denna del, varav 52 verb är imperfektiva och 29 perfektiva. I den andra delen, där det kristna inflyandet ger sig till känna, är det fler perfektiva verb än imperfektiva. Totalt är 101 verb funna i denna del, varav 38 verb är imperfektiva och 63 perfektiva.

Tabell nr 1 Räv

Textvittne	W	Д	C	X	H	Summa
1a delen						
Imperfektiva	13	6	13	12	8	52
Perfektiva	5	6	5	6	7	29
Totalt	18	12	18	18	15	81
2a delen						
Imperfektiva	7	6	9	9	7	38
Perfektiva	14	11	9	13	16	63
Totalt	21	17	18	22	23	101

Berättelsen är skriven i presensform, där de imperfektiva verben beskriver en ren presensform medan de perfektiva verben påvisar en futurumform, där handlingen är avslutad i framtiden.

Det finns även participformer i aktivt presensparticip och aktivt aoristparticip.

Sju verb har aktiv presensparticipform (10, 10a, 13, 14a, 16, 25, 35) och är bildade av imperfektiva verb.

Två verb skiljer sig från mönstret i bildandet av ett aktivt presensparticip (7b, 44a), då de tycks vara bildade av perfektiva verb. Ett verb i detta mönster finns i textvittne C och ett finns i textvittne Д.

Textvittne C (7b) har en oklar form på sitt verb нзлалде och kan alternativt tolkas som en form i presens med ett imperfektivt aspekt och inte som ett perfektivt aspekt i aktivt presensparticip. I analysen kommer verbet att tolkas som imperfektivt i tabellen.

Textvittne Д (44a) använder verbet судяще 'dömande' (participform). Detta verb tillhör kategorin 'anaspekta' verb och kan användas både som ett imperfektivt verb som ett perfektivt. Två verb har aktiv aoristparticip (19, 20) och är bildade av perfektiva verb. De finns i textvittnen W och X.

Ett verb i aoristform (40) finns i textvittnen W, Д, X, H.

Hjälp verbet взрн är i (2, 37, 48) följt av substantiv, i (17) följt av ett enkelt adjektiv.

I (38, 39) bildar hjälp verbet passiv form i presens tillsammans med ett passivt aoristparticip.

Några av verben är oböjda och står i infinitiv (4a, 15, 21a, 21b, 23a, 26a, 27a, 28a, 46).

I andra delen av berättelsen finns verbet не вѣдѣте (41), нз будете (43) och не судите (44c), som kan tolkas antingen som 2a person plural futurum eller 2a person plural imperativ.

Dessa tre verb, om de skall tolkas som imperativ, är de enda som finns i berättelsen.

I första delen böjs verben i 3e person singular eller plural. I andra delen finns även böjningar i 2a person singular eller plural.

Det finns endast ett negerat verb som har kombinerats med tidsadverbet егда 'när' (3). Verbet är imperfektivt. Slutsatsen, att negerade verb med tidsadverb oftast är perfektiva, kan därför inte stödjas här.

I (3a) är det efterföljande verbet perfektivt efter tidsadverbet егда medan i (22) är det efterföljande verbet imperfektivt. Slutsatsen, att tidsadverbet егда oftast är perfektiva, kan inte stödjas här.

Adverben как , так , тогда och пакы finns i kombination med fem perfektiva verb (9, 31, 32, 33, 46). I (32a) kan то tolkas som тогда med ett efterföljande perfektivt verb. I (46a) är verbet imperfektivt efter пакы .

Med hänvisning till Stephen M. Dickey, som i "Parameters of Slavic Aspect" ger belägg för sambandet как och perfektivt verb i det östliga området (Se under rubrik Syntax.), finns i texten perfektiva verb efter adverb, bl.a. как , och som ger ett visst stöd för detta samband.

Det imperfektiva verbet живет (1) tillsammans med adverbet как stöds inte. Men att verbet är imperfektivt kan bero på, att 'hur räven lever' inte är en plötslig händelse.

Konjunktionen **да** i betydelsen 'för att' och **да не**, böjda i 3e person, finns i kombination med två imperfektiva verb (4, 27) och i kombination med åtta perfektiva verb (18b, 23, 24, 24a, 24c, 44b, 47, 50).

Textvittne C (15a) har kombinationen **такъ да...** 'så att', som inleder en påföljande mening och följs av ett perfektivt verb.

3.2 Härfågeln

Härfågeln bygger ett bo och föder upp sina ungar. När ungarna är flygfärdiga och flyger iväg för att äta, så lägger sig föräldrarna i boet och ruggar och blir ungar. Då kommer ungarna tillbaka och ger sina föräldrar mat tills föräldrarnas fjäderdräkt har växt ut på nytt. På samma sätt skall du människa skydda dina föräldrar och se dem som sin andra Gud. Får du människa dina föräldrars bön, så får du nåd från Gud (Appendix, Physiologus. Stoykova, 2011).

(51) **єє** 'är'

Imperfektivt av **взлѣти**, 3e pers singular, presens. Belagt i fem textvittnen: **W, Д, С, X, Н**.

(52) **завнѣаюци** 'plockande ihop'

Imperfektivt, aktivt presensparticip, fem. Belagt i fyra textvittnen: **W, С, X, Н**. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: **завнѣаеть** 'plockar ihop' 52a) imperfektivt, 3e pers singular, presens.

(53) **изводит** 'leder ut'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i fem textvittnen: **W, Д, С, X, Н**.

(54) **приносит** 'bär fram'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i fem textvittnen: **W, Д, С, X, Н**. Textvittne **С**: har tappad presensändelse.

(55) **хранит** 'skyddar'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i två textvittnen: **W, X**.

(56) **егда излетъ** 'när de kommer att flyga iväg'

Perfektivt, 3e pers plural, futurum. Belagt i textvittne **W**. Ändelsen är oklar. Lexikalisk variation i tre textvittnen **Д, С, Н**: **взлѣтають** 'kommer att flyga upp' 56a) perfektivt, 3e pers plural, futurum. Lexikalisk variation i textvittne **X**: **вземлетъ тѣа** 'lyfter upp' 56b) imperfektivt, 3e pers

plural, presens. Verbet är svårtolkat och ändelsen oklar men tolkas som **ΒΥΖΗΜΑΤΗ** 'lyfta upp'.

Verbet följer efter tidsadverbet **εΓΔΑ** 'när' i fyra textvittnen: **W, C, X, H**. Verbet följer efter konjunktionen **ΔΟΝΨΔΕΨΕ** 'fram tills' i textvittne **Д**.

(57) **ΠΟΝΔΟΥΤΨ ΧΡΑΝΗΤΗ СΕΒΨ** 'kommer att gå dit för att skydda sig'

Perfektivt, 3e pers plural, futurum, följt av ett imperfektivt, infinitiv. Belagt i två textvittnen: **W, X**. Lexikalisk variation i två textvittnen **Д, H**: **ΒΟΥΔΟΥΤΨ ΧΡΑΝΗΤΗ СΕΒΨ** 'kommer att skydda sig'

57a) perfektivt av **ΒΥΖΗΤΗ**, 3e pers plural, futurum, följt av ett imperfektivt, infinitiv. Lexikalisk variation i textvittne **C**: **ΒΟΥΔΟΥΤΨ ΔΑ СΕ ΧΡΑΝΑΤΨ** 'kommer för att skydda sig' 57b) perfektivt av **ΒΥΖΗΤΗ**, 3e pers plural, futurum, följt av ett imperfektivt, 3e pers plural, presens. Konjunktionen **ΔΑ** är inflikad mellan hjälpverb och huvudverb.

(58) **ΤΟΓΔΑ ΒΨΝΗΔΟΥΤΨ** 'då...kommer att stiga på, då... kommer att komma tillbaka'

Perfektivt, 3e pers plural, futurum. Belagt i fyra textvittnen: **W, Д, X, H**. Verbet följer efter adverbet **ΤΟΓΔΑ** 'då'. Lexikalisk variation i textvittne **C**: **ΠΑΚΨ ΒΨΝΗΔΕΤΨ** 'kommer igen att stiga på' 58a) perfektivt, 3e pers singular, futurum. Verbet följer efter adverbet **ΠΑΚΨ** 'igen'.

(59) **СΜΕΤНОУΤΨ** 'kommer att kasta iväg'

Perfektivt, 3e pers plural, futurum. Belagt i två textvittnen: **W, H**. Lexikalisk variation i två textvittnen **Д, X**: **НΨΜΕΤНОУТΨ** 'kommer att kasta iväg' 59a) perfektivt, 3e pers plural, futurum. Lexikalisk variation i textvittne **C**: **ΦΨΡΛΗ → ΧΨΒΨΡΛΗ** 'kommer att kasta av' 59b) perfektivt, oklar ändelse.

(60) **ΒΨΔΤΨ** 'kommer att bli'

Perfektivt av **ΒΥΖΗΤΗ**, 3e pers plural, futurum. Belagt i fem textvittnen: **W, Д, C, X, H**.

(61) **ΠΑΚΗ ΝΟΣΟΥΤ** 'bär hem'

Imperfektivt, 3e pers plural, presens. Belagt i två textvittnen: **W, X**. Lexikalisk variation i två textvittnen **Д, H**: **ΤΟΓΔΑ/ΠΑΚΨ ΝΟΣΕΤΨ** 'bär hem' 61a) imperfektivt, 3e pers singular, presens.

Lexikalisk variation i textvittne **C**: **ΠΑΚΨ ΠΗΝΟΣΕΤΨ** 'bär hem' 61b) imperfektivt, 3e pers singular, presens. Verbet följer efter adverbet **ΠΑΚΗ** 'igen'. Endast textvittne **Д** har adverbet **ΤΟΓΔΑ** 'då'.

(62) **ΧΡΑΝΟΥΤ** 'skyddar'

Imperfektivt, 3e pers plural, presens. Belagt i två textvittnen: **W**, **C**. Lexikalisk variation i två textvittnen **Д**, **Н**: **хранеть** 'skyddar' 62a) imperfektivt, 3e pers singular, presens. Lexikalisk variation i textvittne **X**: **питаютъ** 'utfodrar' 62b) imperfektivt, 3e pers plural, presens.

(63) **дондеже порастоут** 'fram tills...kommer att växa ut'

Perfektivt, 3e pers plural, futurum. Belagt i fyra textvittnen: **W**, **Д**, **C**, **Н**. Lexikalisk variation i textvittne **X**: **дондеже порастетъ** 'fram tills...kommer att växa ut' 63a) perfektivt, 3e pers singular, futurum. Verbet följer efter konjunktionen **дондеже** 'fram tills'.

(64) **будтъ** 'kommer att bli'

Perfektivt av **бзгн**, 3e pers plural, futurum. Belagt i fem textvittnen: **W**, **Д**, **C**, **X**, **Н**.

(65) **съхранн** 'beskydda, skydda'

Perfektivt, 2a pers singular, imperativ. Belagt i två textvittnen: **W**, **X**. Lexikalisk variation i tre textvittnen **Д**, **C**, **Н**: **хранн** 'skydda' 65a) imperfektivt, 2a pers singular, imperativ.

(66) **дондеже прѣдасн** 'fram tills...kommer att överlämna'

Perfektivt, 2a pers singular, futurum. Belagt i tre textvittnen: **W**, **X**, **Н**. Variation i textvittne **Д**: **дондеже прѣдадешн** 'fram tills...kommer att överlämna' 66a) perfektivt, 2a pers singular, futurum. Det är svårt att tolka vilket av verbparet **дати/дяти**, som menas. Verbet följer efter konjunktionen **дондеже** 'fram tills'.

(67) **не съхраннши** 'kommer inte att beskydda'

Perfektivt, 2a pers singular, futurum. Belagt i textvittne **Н**. Negerat verb.

(68) **не пазн** 'vakta inte'

Imperfektivt, 2a pers singular, imperativ. Belagt i textvittne **W**. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: **не храннвъ**, 'att inte ha skyddat' 68a) imperfektivt, aktivt aoristparticip, mask., singular, 4e konj. Alternativ tolkning är att verbet står i 1a pers dual, imperativ **не хранивъ** med hänvisning till **роднѣла**, som står i dual. Alternativ tolkning kan även vara 1a pers dual, presens **не храннвъ**. Lexikalisk variation i två textvittnen **C**, **X**: **не соблюдаешн** 'kommer inte att skydda' 68b) perfektivt, 2a pers singular, futurum. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: **не поунтоуешн** 'hedrar inte' 68c) imperfektivt, 2a pers singular, presens. Negerade verb.

(69) **ѡврьзешн се** 'kommer att förnekas av...'

Perfektivt, 2a pers singular, futurum, reflexivt. Belagt i fem textvittnen: **W**, **Д**, **C**, **X**, **Н**.

(70) ес 'är'

Imperfektivt av възгн, 3e pers singular, presens. Belagt i fyra textvittnen: W, C, X, H.

(71) наричет се 'är kallad, kallas'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens, reflexivt. Belagt i två textvittnen: Д, H.

(72) приими 'ta emot'

Perfektivt, 2a pers singular, imperativ. Belagt i fem textvittnen: W, Д, C, X, H.

(73) приемлеш 'tar emot'

Imperfektivt, 2a pers singular, presens, Belagt i textvittne W. Lexikalisk variation i fyra textvittnen Д, C, X, H: прииъши 'kommer att ta emot' 73a) perfektivt, 2a pers singular, futurum.

(74) да ес 'är'

Imperfektivt av възгн, 3e pers singular, presens. Belagt i fyra textvittnen: W, Д, X, H. Verbet följer efter konjunktionen да. Lexikalisk variation i textvittne C: дасть 'kommer att ge' 74a) perfektivt, 3e pers singular, futurum.

(75) да оугаждеш 'finner nåd'

Imperfektivt, 2a pers singular, presens. Belagt i fyra textvittnen: W, Д, C, X. Verbet följer efter konjunktionen да. Lexikalisk variation i textvittne H: да не съгръшиши 'kommer inte att synda' 75a) perfektivt, 2a pers singular, futurum. Negerat verb. Verbet följer efter konjunktionen да.

(76) да прииеш 'kommer att ta emot'

Perfektivt, 2a pers singular, futurum. Belagt i fyra textvittnen: W, C, X, H. Verbet följer efter konjunktionen да.

(77) не приспветъ 'är inte till hands'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i tre textvittnen: W, X, H. Lexikalisk variation i textvittne Д: не спветъ 'lyckas inte' 77a) imperfektivt, 3e pers singular, presens. Lexikalisk variation i textvittne C: да не приспвете 'är inte till hands' 77b) imperfektivt, 2a pers plural, presens. Negerat verb. Verbet följer efter konjunktionen да hos textvittne C.

(78) възети 'att lyfta upp' - infinitiv възати

Perfektivt, infinitiv. Belagt i textvittne H.

(79) будеш неугодеи 'du kommer inte vara behaglig'

Perfektivt, 2a pers singular, passiv form i futurum med hjälpverbet **БЪЛГН** och passivt aoristparticip, bildar adjektivform. Belagt i tre textvittnen: **W, X, H**. Negerat verb. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: **НЕ ОУГОДИШИ. НИ ОУГОДЕНЬ БОУДЕШИ** 'du varken kommer att behaga eller kommer att vara behaglig` 79a) perfektivt, 2a pers singular, futurum, 79b) perfektivt, 2a pers singular, passiv form i futurum med hjälpverbet **БЪЛГН** och passivt aoristparticip, bildar adjektivform. Negerat verb. Lexikalisk variation i textvittne **С**: **НЕ БОУДЕШИ ОУГОВАДІА СЪТВОРНЛЪ** 'kommer inte att ha gjort nåden färdig` 79c) perfektivt, 2a pers singular av hjälpverbet **БЪЛГН** i futurum och aktivt aoristparticip II, singular, mask., bildar futurum exaktum. Negerat verb. (80) **САТВОТЬ(sic) СЪТВОРНТЬ** 'kommer att göra färdigt`

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i tre textvittnen: **W, Д, X**. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: **СЪТВОРНЛЪ ЕСН** 'du har gjort färdigt` 80a) perfektivt, 2a pers singular av hjälpverbet **БЪЛГН** i presens och aktivt aoristparticip II, singular, mask., bildar perfektum.

3.2.1 Sammanställning av berättelsen om härfågeln

Analysen av de fem textvittnena visar, att det inte finns någon skillnad mellan imperfektiva och perfektiva verb i den första delen, som beskriver hur härfågeln föder upp sina ungar.

Totalt är 67 verb funna i denna del, varav 33 verb är imperfektiva och 34 är perfektiva. I den andra delen, där det kristna inflytandet ger sig till känna, är det fler perfektiva verb än imperfektiva. Totalt är 66 verb funna i denna del, varav 26 verb är imperfektiva och 40 är perfektiva.

Tabell nr 2 Härfågeln

Textvittne	W	Д	С	X	H	Summa
1a delen						
Imperfektiva	7	6	6	8	6	33
Perfektiva	7	7	7	6	7	34
Totalt	14	13	13	14	13	67
2a delen						
Imperfektiva	6	6	4	4	6	26
Perfektiva	7	7	7	9	10	40
Totalt	13	13	11	13	16	66

Berättelsen är skriven i presensform, där de imperfektiva verben beskriver en ren presensform medan de perfektiva verben påvisar en futurumform, där handlingen är avslutad i framtiden. Förutom bildandet av futurum med ett perfektivt verb, bildas även futurum med hjälpverbet $\text{β}\zeta\iota\tau\eta\iota$ i futurumform som i (57a) $\text{β}\alpha\delta\alpha\tau\tau\zeta \chi\rho\alpha\eta\eta\tau\eta$. Formen $\text{β}\alpha\delta\alpha\tau$ är perfektiv efterföljt av ett verb i infinitiv. Denna futurumform finns även i (57b) efterföljt av ett verb i 3e pers plural, som uttrycker infinitiv.

Berättelsen har endast ett aktivt presensparticip (52) och finns belagt i textvittnen W, C, X, H. Textvittne Д (68a) har ett imperfektivt verb $\chi\rho\alpha\eta\eta\tau\eta$ 'skydda' och har bildat ett aktivt aoristparticip $\chi\rho\alpha\eta\eta\upsilon\beta$, vilket skiljer sig från mönstret. En förklaring kan vara att ändelsen skulle kunna tolkas som en dualform i imperativ eller presens, eftersom det talas om ett par föräldrar. Med hjälpverbet $\text{β}\zeta\iota\tau\eta\iota$ i futurumböjning, 2a person singular, $\text{β}\alpha\delta\epsilon\upsilon\eta\iota$, har W, Д, X, H bildat passiv form i futurum med det perfektiva verbet $\sigma\upsilon\gamma\omicron\delta\eta\tau\eta \rightarrow \sigma\upsilon\gamma\omicron\delta\epsilon\eta\zeta$ böjt i passivt aoristparticip (79, 79b). I samma textstycke (79c) har textvittne C istället bildat hjälpverbet med ett aktivt aoristparticip II $\text{β}\omicron\upsilon\delta\epsilon\upsilon\eta\iota \dots \epsilon\zeta\tau\upsilon\omicron\rho\eta\lambda\zeta$, futurum exaktum.

I slutet av berättelsen (80a) har textvittne H med hjälpverbet $\text{β}\zeta\iota\tau\eta\iota$ i presensform och det perfektiva verbet $\epsilon\zeta\tau\upsilon\omicron\rho\eta\tau\eta$ 'göra färdigt' i aktiv aoristparticip II bildat perfektum.

Hjälpverbet **БЪЛГН** i presens är i (51, 70, 74) följt av ett substantiv eller pronomen. Hjälpverbet **БЪЛГН** i futurum är (60) följt av konjunktion och adjektiv. Endast textvittne C har även substantiv. Futurum av hjälpverbet finns i (64) följt av konjunktion och adverb.

I berättelsen finns endast tre oböjda verb, som står i infinitiv (57, 57a, 78).

I första delen står de flesta verben i 3e person plural och ett mindre antal i 3e person singular medan i den andra delen står de flesta verben i 2a person singular antingen de bildar presens, futurum eller imperativ.

I andra delen bildas imperativ både av imperfektiva och perfektiva verb. Dessa finns i (65, 65a, 68, 72).

Adverbet **ЕРДА** 'när' finns i (56, 56a) efterföljt av ett perfektivt verb medan i (56b) efterföljt av ett imperfektivt verb. Men detta verb är svårtolkat. Undantag för **ЕРДА** är textvittne Д (56a), som har ersatt adverbet med konjunktionen **ДОНЪДЕЖЕ**. Adverbet **ТЪГДА** 'då, sedan' finns i (58) efterföljt av ett perfektivt verb och i (61a) efterföljt av ett imperfektivt verb hos textvittne Д. Adverbet **ПАКЪ** 'igen' finns i (58a) efterföljt av ett perfektivt verb men i (61) är verbet efterföljt av ett imperfektivt verb och även i (61a) hos textvittne H och (61b) hos textvittne C.

Det är svårt att belägga här, att verb efter adverb oftast är perfektiva.

Konjunktionen **ДОНЪДЕЖЕ** har de efterföljande verben i perfektiv (56a) hos textvittne Д (se ovan) och (63, 63a, 66, 66a).

Konjunktionen **ДА** i betydelse 'för att' finns i textvittne C (57b) **БЪДАЖТЪ ДА ХРАНАТЪ** 'kommer för att skydda sig' uttrycker infinitiv men står i 3e person plural, perfektivt hjälpverb i futurum.

3.3 Rapphönan

Rapphönan lägger sina ägg i sitt bo. Men eftersom hennes egna ägg inte är tillräckligt för henne, så stjälar hon ägg från andra bon. Samma sak för dig människa. När du ger en allmosa till en annan människa, gå till denna och gör ett erkännande. På så vis fyller du ditt hjärta. Men skryt inte! För en skrytande människa är som en "uppblåst ballong". Ballongen ser full ut men om du sticker hål i den är den tom (Appendix, Physiologus. Stoykova, 2011).

(81) ес 'är' Imperfektivt av **взлѣти**, 3e pers singular, presens. Belagt i fem textvittnen: **W**, **Д**, **С**, **Х**, **Н**.

(82) егда сътворитъ 'kommer att göra färdigt'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i fyra textvittnen: **W**, **Д**, **Х**, **Н**. Lexikalisk variation i textvittne **С**: **творитъ** 'gör färdigt' 82a) imperfektivt, 3e pers singular, presens. Verbet följer efter tidsadverbet **егда**.

(83) раждаеть 'föder upp'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i tre textvittnen: **W**, **С**, **Н**. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: **наоситъ** 'åstadkommer' 83a) imperfektivt, 3e pers singular, presens.

(84) не досититъ 'kommer inte att räcka, saknas'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Belagt i två textvittnen: **W**, **Х**. Hos textvittne **Х** är ändelsen tappad. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: **недоситъ воудеть** 'kommer inte att vara tillräckligt' 84a) perfektivt, 3e pers singular, passiv form i futurum med hjälpverbet **взлѣти** och passivt aoristparticip, bildar adjektivform. Negerat verb. Svårtolkat verb.

(85) ходитъ 'går'

Imperfektivt, iterativt, 3e pers singular, presens. Belagt i två textvittnen: **W**, **Х**. Lexikalisk variation i två textvittnen: **Д**, **С**: **идеть**, 'går' 85a) imperfektivt, 3e pers singular, presens.

Textvittne **С** har tappad ändelse. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: **оуходитъ** 'går iväg' 85b) imperfektivt, 3e pers singular, presens.

(86) крадетъ 'stjäl'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i fyra textvittnen: **W**, **Д**, **С**, **Х**. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: **оукрадетъ** 'kommer att stjäla bort' 86a) perfektivt, 3e pers singular, futurum.

(87) доситъ 'tar hem'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i textvittne **Д**. Svårtolkat verb. Borde vara **доноситъ** 'tar hem'. Variation i två textvittnen **С**, **Н**: **доноситъ** 'tar hem' 87a) imperfektivt, 3e pers singular, presens.

(88) прибиваетъ 'lägger till'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i textvittne **Д**.

(89) всеелитъ сѧ 'kommer att slå sig ner, kommer att bosätta sig'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum, reflexivt. Belagt i textvittne C. Lexikalisk variation i textvittne X: *возвещаетъ са* 'kommer att slå sig ner uppe...' 89a) perfektivt, 3e pers singular, futurum, reflexivt. Lexikalisk variation i textvittne H: *радуетъ се* 'glädjer sig' 89b) imperfektivt, 3e pers singular, presens, reflexivt.

(90) *е* 'är'

Imperfektivt av *взрѣти*, 3e pers singular, presens. Belagt i två textvittnen **W**, **X**. Lexikalisk variation i textvittne C: *родила* 'fött' 90a) perfektivt, aktivt aoristparticip II, singular, fem., hjälpverbet *взрѣти* saknas. Variation i textvittne H: *е родила* 'har fött' 90b) perfektivt, 3e pers singular av hjälpverbet *взрѣти* i presens och aktivt aoristparticip II, singular, fem., bildar perfektum.

(91) *нареѣтъ се* 'kallas'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens, reflexivt. Belagt i fyra textvittnen: **W**, **C**, **X**, **H**. Variation i textvittne **Д**: *нарицаетъ се* 'kallas' 91a) imperfektivt, 3e pers singular, presens, reflexivt. Verbet är *нарицають са* och böjs *нарицаетьъ са* alternativt *наричетьъ са*.

(92) *не доситъ* 'kommer inte att räcka, saknas'

Perfektivt, 3e pers singular, futurum. Verbet har tappad ändelse och är svårtolkat. Belagt i textvittne **W**. Lexikalisk variation i textvittne X: *не досытъ соуть* 'är inte tillräckliga' 92a) perfektivt, 3e pers plural, passiv form i presens med hjälpverbet *взрѣти* och passivt aoristparticip, bildar adjektivform. Lexikalisk variation i textvittne H: *не досить е* 'är inte tillräckligt' 92b) perfektivt, 3e pers singular, passiv form i presens med hjälpverbet *взрѣти* och passivt aoristparticip. Negerat verb.

(93) *взрѣмать* 'plockar upp, samlar ihop'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i två textvittnen: **W**, **X**. Lexikalisk variation i textvittne C: *прѣбраден* 'hopsamlad, iordningställd' 93a) imperfektivt, passivt aoristparticip. Kan vara en felaktig ändelse och alternativt vara 3e pers singular, presens. Lexikalisk variation i textvittne H: *прѣвбраеть* 'plockar upp, samlar ihop' 93b) imperfektivt, 3e pers singular, presens.

(94) *егда сътвориши* 'när du kommer att göra färdigt'

Perfektivt, 2a pers singular, futurum. Belagt i fem textvittnen: **W**, **Д**, **C**, **X**, **H**. Verbet följer efter tidsadverbet *егда* 'när'.

(95) не р'ци 'säg inte`

Perfektivt, 2a pers singular, imperativ. Belagt i två textvittnen: Д, С. Negerat verb.

(96) досить самъ сътворишь 'kommer att räcka/vara tillräckligt att jag själv gjorde färdigt`

Perfektivt, 3e pers singular, futurum och aktivt aoristparticip II, singular, mask. Verbet har tappad ändelse och är svårtolkat. Belagt i textvittne Д. Lexikalisk variation i textvittne Н: такъ сътворишь 'gjorde färdigt` 96a) perfektivt, 1a pers singular, sigmatisk aorist. Verbet följer efter konjunktionen такъ.

(97) теци 'spring`

Imperfektivt, 2a pers singular, imperativ. Belagt i fyra textvittnen: W, Д, X, H. Adverbet такы följer efter verbet i textvittne Д.

(98) исповѣдан се 'bekänn`

Imperfektivt, 2a pers singular, imperativ, reflexivt. Belagt i två textvittnen: W, X. Lexikalisk variation i tre textvittnen Д, С, Н: заповѣди 'ge order, påbjud` 98a) perfektivt, 2a pers singular, imperativ. Olika ändelser hos textvittnena i imperativ, -ан och -н, tolkas som två olika verbstammar.

(99) напълни 'fyll upp`

Perfektivt, 2a pers singular, imperativ. Belagt i fyra textvittnen: W, Д, X, H. Lexikalisk variation i textvittne С: наполнишы 'kommer att fylla upp` 99a) perfektivt, 2a pers singular, futurum.

(100) не похваля се 'betacka sig inte`

Perfektivt, 2 pers singular, imperativ, reflexivt. Belagt i två textvittnen: W, X. Lexikalisk variation i textvittne Д: не фалн се 'betacka sig inte`, möjligt хв → ф 100a) imperfektivt, 2a pers singular, imperativ, reflexivt. Lexikalisk variation i textvittne Н: не р'ци такъ 'säg inte så` 100b) perfektivt, 2a pers singular, imperativ. Negerade verb.

(101) досить сътворишь 'kommer att räcka/vara tillräckligt att jag gjorde färdigt`

Perfektivt, 3e pers singular, futurum och 1a pers singular, sigmatisk aorist. Belagt i textvittne Н.

(102) понеже хвалнвъ 'därför att ha berömt`

Imperfektivt, aktivt aoristparticip, singular, mask. Belagt i två textvittnen: W, H. Variation i textvittne Д: понеже фалнвъ, хв → ф 'därför att ha berömt` 102a) imperfektivt, aktivt aoristparticip, singular, mask. Lexikalisk variation i textvittne С: похвалянвъ 'för att ha berömt`

102b) perfektivt, aktivt aoristparticip, singular, mask. Lexikalisk variation i textvittne X: **понеже хвалнивыи** 'därför att en berömd' 102c) imperfektivt, aktivt aoristparticip, adjektivform, pronominal form av particip. Verbet följer efter konjunktionen **понеже** 'därför att', dock ej i textvittne C (102b). Kan alternativt tolkas som att samtliga textvittnen, fränsett textvittne X, har tappat ändelsen, som formar till ett adjektiv.

(103) **надоуень ес** 'det är förhoppningsfullt'

Perfektivt, 3e pers singular, passiv form i presens med hjälpverbet **взятн** och passivt aoristparticip. Belagt i fyra textvittnen: **W, Д, X, H**. Lexikalisk variation i textvittne C: **надоуть ес** 'det är förhoppningsfullt' 103a) perfektivt, 3e pers singular, passiv form i presens med hjälpverbet **взятн** och passivt aoristparticip med suffixet **-т-**.

(104) **надоуеньз** 'blev förhoppningsfull'

Perfektivt, passivt aoristparticip. Belagt i två textvittnen: **W, X**.

(105) **вднт се** 'ser sig'

Imperfektivt, 3e pers singular, presens, reflexivt. Belagt i fem textvittnen: **W, Д, C, X, H**. Verbet kan också vara perfektivt.

(106) **да егда поустиши** 'så att när du kommer att tillåta, ...låta'

Perfektivt, 2a pers singular, futurum. Belagt i fyra textvittnen: **W, Д, X, H**. Lexikalisk variation i textvittne C: **да егда испуцинтъ** 'när han kommer att tillåta' 106a) perfektivt, 3e pers singular, futurum. Oklart vilket verb textvittne C menar. Det prefigerade perfektiva verbet är **испоустити** och det prefigerade imperfektiva verbet är **испоускати/испоуштати**. Textvittne C använder den imperfektiva stammen men ändelsen är böjd som ett perfektivt verb. Här tolkas verbet som ett perfektivt verb. Verbet följer efter konjunktionen **да**, dock ej hos textvittne H, och tidsadverbet **егда**.

(107) **не виднши** 'ser inte'

Imperfektivt, 2a pers singular, presens. Belagt i tre textvittnen: **W, Д, H**. Textvittne Д har en oklar ändelse. Lexikalisk variation i textvittne C: **не виднт са** 'ser sig inte' 107a) imperfektivt, 3e pers singular, presens, reflexivt. Lexikalisk variation i textvittne X: **не виднмз есть** 'är inte sedd, är inte synlig' 107b) imperfektivt, 3e pers singular, passiv form i presens med hjälpverbet **взятн** och passivt presensparticip. Negerat verb. Verbet kan också vara perfektivt.

(108) ес 'är`

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i textvittne **W**. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: въ 'var` 108a) imperfektivt, 3pers singular, imperfekt. Lexikalisk variation i textvittne **С**: бысть 'var` 108b) perfektivt, 3e pers singular, aorist. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: ес было 'har varit` 108c) perfektivt, 3e pers singular av hjälpverbet быти i presens och aktivt aoristparticip **II**, singular, neutr., bildar perfektum.

(109) хвалнвь 'för att ha berömt`

Imperfektivt, aktivt aoristparticip. Kan alternativt tolkas som att ändelsen, som formar ett adjektiv, saknas. Belagt i textvittne **W**. Lexikalisk variation i textvittne **Д**: хвалнши ес 'du berömmar dig` 109a) imperfektivt, 2a pers singular, presens, reflexivt. Lexikalisk variation i textvittne **Х**: хвалнвын 'berömd` 109b) imperfektivt, aktivt aoristparticip, adjektivform, pronominal form av particip. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: хвалеце ес 'berömmandes, prisandes` 109c) imperfektivt, aktivt presensparticip, reflexivt, singular, mask. Textvittne **С** har ett adjektiv безумнын 'okunnig`, ej medtagen i verbanalysen.

(110) ни наслаждает 'varken tycker om eller...`

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i två textvittnen: **W**, **Х**. Lexikalisk variation i två textvittnen **Д**, **Н**: ни насладнши 'varken kommer att bli trevlig eller...` 110a) perfektivt, 2a pers singular, futurum. Lexikalisk variation i textvittne **С**: ны наслаждаешн 'varken tycker om eller...` 110b) imperfektivt, 2a pers singular, presens. Negerad konjunktion.

(111) ни оупоконши 'eller kommer att ge frid`

Perfektivt, 2a pers singular, futurum. Belagt i textvittne **Д**. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: ни... сътворнши 'eller kommer att göra/bli färdigt` 111a) perfektivt, 2a pers singular, futurum. Negerad konjunktion, не...ни 'varken... eller`.

(112) любнть 'älskar`

Imperfektivt, 3e pers singular, presens. Belagt i fyra textvittnen: **W**, **Д**, **С**, **Х**. Lexikalisk variation i textvittne **Н**: любнти 'att älska` 112a) imperfektivt, infinitiv.

3.3.1 Sammanställning av berättelsen om raphönan

Analysen av de fem textvittnena visar, att det finns mer än dubbelt så många imperfektiva verb än perfektiva i den första delen av berättelsen, som beskriver hur raphönan inte tycks ha tillräckligt med ägg utan stjäler ägg från andra bon. Totalt är 50 verb funna i denna del, varav 35 verb är imperfektiva och 15 perfektiva. I den andra delen, där det kristna inflytandet ger sig till känna, är det något fler perfektiva verb än imperfektiva. Totalt är 75 verb funna i denna del, varav 35 verb är imperfektiva och 40 perfektiva.

Tabell nr 3 Rapphönan

Textvittne	W	Д	С	X	H	Summa
1a delen						
Imperfektiva	7	7	8	6	7	35
Perfektiva	3	1	2	4	5	15
Totalt	10	8	10	10	12	50
2a delen						
Imperfektiva	9	8	4	8	6	35
Perfektiva	6	9	8	6	11	40
Totalt	15	17	12	14	17	75

Berättelsen är skriven i presensform, där de imperfektiva verben beskriver en ren presensform medan de perfektiva verben påvisar en futurumform, där handlingen är avslutad i framtiden. Det finns även participformer i aktiv presensparticip och aktiv aoristparticip. Dessutom finns det passiva former och aoristformer.

Ett verb har aktiv presensparticipform (109c) och finns hos textvittne H och är bildat av ett imperfektivt verb.

Perfektiva verb, som bildar aktivt aoristparticip II (90a, 90b), finns hos textvittnen C, som saknar hjälpverbet БЪИТИ , och H, se nedan. Textvittne Д (96) bildar aktivt aoristparticip II utan hjälpverb БЪИТИ men föregås av ett perfektivt verb ДОСИТЬ .

Imperfektiva verb, som bildar aktiv aoristparticip (102, 102a,) finns hos textvittnen W, H, Д medan textvittne C (102b) bildar aktiv aoristparticip med ett perfektivt verb. Textvittne X (102c) visar med sitt imperfektiva verb en pronominal form, adjektiv, av det aktiva aoristparticipet. Det är möjligt, att samtliga textvittnen i (102, 102a) har en pronominal form men vars ändelse är tappad och det kan vara en förklaring till att det imperfektiva verbet har en aoristform.

Samma förklaring gäller i (109), där textvittne W har ett imperfektivt verb och bildar ett aktivt aoristparticip medan textvittne X (109b) åter igen har ett imperfektiva verb, som bildar en pronominal form, adjektiv, av det aktiva aoristparticipet.

Då textvittne C (90a) bildar ett aktivt aoristparticip II, se ovan, bildar textvittne H (90b) perfektum med hjälpverbet **БЪИТИ** i presens och aktivt aoristparticip II, **ЕСТЪ РОДНАА**.

Hos textvittne H (84a) bildar det perfektiva verbet, böjt i passivt aoristparticip, en passiv form i futurum med hjälpverbet **БЪИТИ** i futurum, **НЕДОСИТЪ БЪДЕТЪ**.

Hos textvittnen X (92a) och H (92b) bildar det perfektiva verbet en passiv form i presens med hjälpverbet **БЪИТИ** och passivt aoristparticip. Hjälperbet står i plural respektive singular, **ДОСИТЪ СЪИТЪ/ЕСТЪ**.

Fyra textvittnen W, Д, X, H (103) bildar med ett perfektivt verb en passiv form i presens med hjälpverbet **БЪИТИ** och passivt aoristparticip med suffixet **-ЕН**, medan textvittne C (103a) bildar samma form men med suffixet **-Т**, **НАДОУЕНЪ/НАДОУТЪ ЕСТЪ**. Textvittnen W och X (104) bildar ett passivt aoristparticip med ett perfektivt verb utan hjälpverb.

Textvittne C (93a) bildar ett passivt aoristparticip med ett imperfektivt verb, vilket inte är korrekt men ändelsen kan alternativt tolkas som 3e pers singular i presens. Textvittne X (107b) har ett imperfektivt verb och bildar en passiv form i presens med hjälpverbet **БЪИТИ** i presens och ett passivt presensparticip, **ВИДИМЪ ЕСТЪ**.

Textvittne H (96a, 101) har på två ställen i berättelsen ett perfektivt verb, som bildar sigmatisk aorist i 1a person singular.

Vid ett tillfälle har verbet **БЪИТИ** ändrat tempus hos varje textvittne. Textvittne W (108) har verbet i 3e person singular, presens. Textvittne Д (108a) har verbet i 3e person singular, imperfekt.

Textvittne C (108b) har verbet i 3e person singular, aorist. Textvittne H (108c) bildar perfektum

med BZHTH som hjälpverb och aktivt aoristparticip II. Textvittne X (107b), se ovan, bildar en passiv form i presens.

Hjälp verbet BZHTH i presens är i (81) följt av ett substantiv och följer i (90) efter adverb. I (108) står verbet efter adjektiv och i (108a, 108b, 108c) före pronomen.

Det finns endast ett infinitiv av ett imperfektivt verb i texten och finns hos H (112a).

I första delen böjs verben i 3e person singular. I andra delen finns även 2a person singular och då oftast vid imperativ.

I andra delen bildas imperativ både av imperfektiva och perfektiva verb. Dessa finns i (95, 97, 98, 99, 100, 100a).

Adverbet EPDA 'när' finns i (82, 94, 106, 106a) följt av ett perfektivt verb. Men i (82a) är det efterföljande verbet imperfektivt.

Konjunktionen DA 'för att' finns hos textvittnen W, Д, C, X (106, 106a) med ett efterföljande perfektivt verb

3.4 Sammanställning av räven, härfågeln och raphönan

Tabell 4 Sammanställning av räven, härfågeln och raphönan

Textvittne	W	Д	C	X	H
1a delen					
Imperfektiva	27	19	27	26	21
Perfektiva	15	14	14	16	19
2a delen					
Imperfektiva	22	20	17	21	19
Perfektiva	27	27	24	28	37
Verb totalt	91	80	82	91	96
Imperfektiva verb totalt	49	39	44	47	40
Perfektiva verb totalt	42	41	38	44	56

I de tre berättelserna skiljer sig inte antalet imperfektiva verb åt på ett avgörande sätt i de fem textvittnena. Något fler imperfektiva verb är dock funna i textvittnen W och X. Bland de perfektiva verben är fler perfektiva verb funna i textvittne H än i övriga textvittnen. Hänsyn måste dock tas till, att antalet funna verb är beroende av textmassan i de olika textvittnena. Jämförelse mellan textvittnen W, Д och C, som har bulgariskt ursprung, visar inte någon större skillnad mellan imperfektiva respektive perfektiva verb i förhållande till antalet totalt funna verb. Textvittne X, som har ryskt ursprung, visar inte heller någon skillnad i förhållande till antalet totalt funna verb och inte heller någon skillnad i förhållande till de tre textvittnena, som har bulgariskt ursprung. Textvittne H, som har ett serbiskt ursprung men med inslag av bulgariskt inflytande, visar dock en någon större procentuell skillnad mellan imperfektiva respektive perfektiva verb i förhållande till övriga textvittnen.

Andra översättningen delas in i tre grupper (A. Stoykova, 2011) Ser man till perioderna, som berättelserna är skrivna under, finner man, att textvittne H, som har ett serbiskt ursprung med

inslag av bulgariskt inflytande, är äldst. Handskriften är skriven 1485 –1495 och tillhör den första gruppen i andra översättningen men står vid vissa tillfällen nära även den andra och den tredje gruppen. Denna handskrift har något fler perfektiva verb än imperfektiva. Textvittne W är skriven under andra halvåret av 1500-talet och tillhör den första gruppen av sex textvittnen, där textvittne W är det grundläggande textvittnet i den andra översättningen. Textvittne Д är skriven under första halvåret av 1700-talet och är från den andra gruppen och textvittne C är från 1800-talets början och räknas till den tredje gruppen. Dessa tre handskrifter har samtliga ett bulgariskt ursprung och visar inte heller någon förändring i utveckling av imperfektiva respektive perfektiva verb i någon riktning. Textvittne X, som har ett ryskt ursprung och är skriven i mitten av 1600-talet (år 1640) och tidsmässigt placerad bland de tre textvittnena med bulgariskt ursprung, visar på samma resultat som dessa och tillhör den första gruppen.

Presens, futurum och imperativ är huvudsakliga tempus i alla tre berättelserna. Därtill kommer tempusvariationer, som anges nedan i de fem textvittnena.

I de tre berättelserna bildar textvittne W fyra aktiva presensparticip (10, 13, 16, 35) i räven, ett (52) i härfågeln och inte något i raphönan.

Det finns två aktiva aoristparticip (19, 20) i räven, inte något i härfågeln och två (102, 109) i raphönan. Men det är oklart om (102, 109) skall betraktas som ett aktivt aoristparticip.

Ett verb har aoristform (40) i räven.

I härfågeln bildar textvittne W en passiv form i futurum med БЪЛТИ och efterföljande verb i passivt aoristparticip (79).

I räven och raphönan bildar textvittne W fyra passiva former i presens med БЪЛТИ och efterföljande verb i passivt aoristparticip (38, 39, 103, 104), utan hjälp verbet i (104).

I de tre berättelserna bildar textvittne Д ett aktivt presensparticip (44a) i räven men inte något varken i härfågeln eller raphönan.

Det finns ett aktivt aoristparticip (68a) i härfågeln och ett (102a) i raphönan. Men (68a) kan även tolkas som dualform och det är oklart om (102a) skall betraktas som ett aktivt aoristparticip. Textvittne Д (96) bildar i raphönan ett aktivt aoristparticip II med hjälp av verbet ДОСНТИ 'vara tillräckligt'.

Ett verb har aoristform (40) i räven.

I härfågeln bildar textvittne Д futurum med БЪЛТИ i futurumform och infinitiv (57a).

I härfågeln bildar textvittne Д en passiv form i futurum med БЗІТН och efterföljande verb i passivt aoristparticip (79b).

I räven och raphönan bildar textvittne Д en passiv form i presens med БЗІТН och efterföljande verb i passivt aoristparticip (38, 39, 103).

I de tre berättelserna bildar textvittne C fyra aktiva presensparticip (13, 14a, 16, 25) i räven, ett (52) i härfågeln. Det finns ett aktivt aoristparticip (7b), som är svårtolkat i räven, inte något i härfågeln och ett (102b) i raphönan.

En aoristform finns i raphönan (108b), bildat av БЗІТН , БЗІСТЪ .

I härfågeln bildar textvittne C futurum med БЗІТН i futurumform och ett imperfektivt verb i 3e pers plural (57b).

I härfågel bildar textvittne C futurum exaktum med БЗІТН i futurum och efterföljande verb i aktivt aoristparticip II (79c) och även i raphönan ett aktivt aoristparticip II i presens (90a).

Hjälperbet saknas här.

I räven och raphönan bildar textvittne C en passiv form i presens med БЗІТН och efterföljande verb i passivt aoristparticip (38, 103a). Men till skillnad från övriga fyra textvittnen (103) bildar textvittne C det passiva aoristparticipet med suffixet $-\tau$. I (93a) bildar textvittne C ett passivt aoristparticip med ett imperfektivt verb men ändelsen kan vara felskriven och tolkas som att vara ett presens i 3e pers singular.

I de tre berättelserna bildar textvittne X fyra aktiva presensparticip (10a, 13, 16, 35) i räven, ett (52) i härfågeln men inte något i raphönan.

Det finns två aktiva aoristparticip (19, 20) i räven men inte något varken i härfågeln eller raphönan.

Ett verb har aoristform (40) i räven.

I härfågeln bildar textvittne X en passiv form i futurum med БЗІТН och efterföljande verb i passivt aoristparticip (79).

I räven och raphönan bildar textvittne X passiva former i presens med БЗІТН och efterföljande verb i passivt aoristparticip (38, 39, 92a, 103, 104), utan hjälperbet i (104).

Endast textvittne X bildar i raphönan en passiv form i presens med БЗІТН och efterföljande verb i passivt presensparticip (107b).

I de tre berättelserna bildar textvittne H två aktiva presensparticip (13, 16) i räven, ett (52) i härfågeln och ett (109c) i raphönan.

Det finns ett aktivt aoristparticip (102) i raphönan. Men det är oklart om detta (102) skall betraktas som ett aktivt aoristparticip.

Textvittne H bildar (80a) i härfågeln och (90b, 108c) i raphönan aktiva aoristparticip II med hjälpverbet $\epsilon\lambda\iota\tau\eta$ i presens.

Ett verb har aoristform (40) i räven och två sigmatisk aorist (96a, 101) i raphönan.

I härfågeln bildar textvittne H futurum med $\epsilon\lambda\iota\tau\eta$ i futurumform och infinitiv (57a).

I härfågeln bildar textvittne H en passiv form i futurum med $\epsilon\lambda\iota\tau\eta$ och efterföljande verb i passivt aoristparticip (79) och detsamma i raphönan (84a).

I räven och raphönan bildar textvittne H passiva former i presens med $\epsilon\lambda\iota\tau\eta$ och efterföljande verb i passivt aoristparticip (38, 39, 92b, 103).

Vid förekomsten av adverbena $\epsilon\gamma\delta\alpha$, $\kappa\alpha\kappa\omicron$, $\tau\alpha\kappa\omicron$, $\tau\omicron\gamma\delta\alpha$, $\pi\alpha\kappa\zeta\iota$ följs dessa något fler gånger av perfektiva verb än imperfektiva. Men det går inte att dra någon avgörande slutsats i detta underlag, att perfektiva verb följer efter adverb.

Förekomsten av konjunktionen $\delta\alpha$ 'för att' finns det flest av i berättelsen om räven, två med efterföljande imperfektiva verb och åtta med perfektiva verb. I berättelserna om härfågeln och raphönan finns endast ett i varje berättelse med efterföljande verb i perfektiv.

4 Slutsatser och diskussion

Då berättelserna är skrivna genom flera århundraden, hade jag väntat mig större förändringar i aspekten. Textvittne W har totalt några fler imperfektiva aspekt än textvittnen D och C men det visar inte någon synbar linje. Textvittne X är i det närmaste identisk med textvittne W. En förklaring är, att textvittne X tillhör samma grupp som textvittne W och från samma arketyp. Samma mönster gäller för de perfektiva verben. Någon större skillnad finns inte mellan textvittnena förutom hos textvittne H. Hos detta vittne ses fler perfektiva verb trots släktskap med övriga textvittnen. Vad beror detta på? Textvittne H har meningar med lexikala verbvariationer, som inte finns hos övriga textvittnen. Dessa verbvariationer har i regel ett perfektivt aspekt. Frågan är, om övriga textvittnen hade haft dessa meningar, skulle de också visa ett perfektivt aspekt? Det är svårt att säga. För vi vet inte, om dessa meningar har funnits hos de övriga textvittnena. Som Ana Stoykova menar, om det t.ex. beror på ”bevarade spår från en tidigare text” (Stoykova 2011, About the copy H₂), som inte finns bevarad hos övriga textvittnen. Är texterna transkriberade i en sluten miljö, bevaras också den ursprungliga skriften från yttre påverkan.

Det är svårt att dra en slutsats, varför de fem textvittnena inte visar någon större skillnad på aspekten emellan sig trots att de är kopierade under fler århundraden och i olika områden. Det enda undantaget är textvittne H vad gäller det perfektiva aspektet och som kan förklaras enligt ovan. En annan orsak kan vara, att kopisterna var mycket kunniga och utbildade och förstod aspektens betydelse i sitt sammanhang och därmed inte förändrade aspekten så mycket. Möjligheten finns, att om jag hade tagit med fler berättelser, skulle det kunna bli ett annorlunda mönster.

Vad gäller tempusförändringar i de fem textvittnena följer de ett liknande mönster som gäller för aspekten. Textvittne W har aktiva presensparticip, aktiva aoristparticip, varav två är oklara att betraktas som aktiva aoristparticip, och en aoristform. Textvittne W bildar passiv form i futurum och passiva former i presens med passiv aoristform. Trots att textvittne D tillhör grupp två i den andra översättningen är detta textvittne snarlikt i sina tempusformer med textvittne C. Textvittne X med ryskt ursprung och tillhörande grupp ett skiljer sig inte från textvittnen W och D förutom, att detta textvittne har bildat en passiv form i presens med ett passivt presensparticip. Jag hade

förväntat mig en skillnad från de bulgariska textvittnena men jag kan inte upptäcka någon sådan. Det kan beror på, att texten är så tidig som mitten av 1600-talet och placerad i tid mellan textvittne W och textvittne Д. Textvittne H är av serbiskt-bulgariskt ursprung och av tidigt ursprung men skiljer sig inte, trots något fler perfektiva aspekt, från de övriga i tempusformerna. Textvittne H har tre aoristformer. Det är något fler än i övriga textvittnen. Dessutom har detta textvittne tre aktiva aoristparticip II. Textvittne C följer samma mönster som övriga textvittnen men har liksom textvittne H även former i aktiv aoristparticip II. Det kan tyckas märkligt, att det äldsta och det yngsta av de fem textvittnena har denna form men inte någon av de övriga. En annan företeelse är, att textvittne C endast har en aoristform. Det är **взиръ** av hjälpverbet **взирн**.

Textvittnena har en hel del oklarheter såsom att blanda ihop verb och ändelser. Exempel finns i (7b) **нзъаде** 'sträcker ut/sträckande ut. Det är svårt att tolka rätt form, som beror på dialektala skillnader. Ett annat exempel finns i (14) **приниѡаѡе** 'lutande sig ned', där ett prefigerat perfektivt verb genom suffixering omvandlats till ett imperfektivt verb i aktivt presensparticip. En hopblandning finns i (106a) mellan ett imperfektivt och perfektivt verb. En mening har rak ordföljd. Ett textvittne skriver i 2a pers presens medan ett annat textvittne i samma mening skriver i imperativ.

Generellt håller de fem textvittnena en morfologisk följsamhet i sina tempusformer och någon större skillnad kan jag inte urskilja. Vad beträffar syntaxen, där jag undersökte sammanhanget mellan några adverb och konjunktioner med efterföljande imperfektiva respektive perfektiva verb, kunde jag inte urskilja någon större skillnad. Följsamhet finns även här. Men det är mycket möjligt, att om jag hade undersökt fler berättelser, skulle jag ha upptäckt fler och större olikheter.

En intressant sak, som egentligen inte tillhör min undersökning, är, att komplexiteten i meningarna i de tre berättelserna är något olika. Berättelsen om räven har inte lika många passiva former som härfågeln och raphönan.

I inledningen finns frågan, om förändringar sker i fornkyrkoslaviska. Svaret är, att även om inte något större händer i aspekt och tempus, hindrar det inte små förändringar i hur meningarna utvecklas!

Referenslista

- Curley, Michael J. (1979). *Physiologus*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dickey, Stephen M. (2000). *Parameters of Slavic Aspect: A Cognitive Approach*. Stanford: CSLI Publications.
- Kamphuis, Jaap. (2020). *Verbal Aspect in Old Church Slavonic. A Corpus-Based Approach*. Leiden: Koninklijke Brill NV.
- Lunt, Horace G. (2001). *Old Church Slavonic Grammar*. Berlin. New York: Mouton de Gruyter.
- Nandris, Grigore. (1988). *Old Church Slavonic Grammar*. London: The Athlone Press Ltd.
- Schmalstieg, William R. (1983). *An introduction to Old Church Slavic*. Bloomington. IN: Slavica Publishers Indiana University.
- Sigurd, Bengt & Håkansson, Gisela. (2007). *Språk, språkinlärning och språkforskning*. Studentlitteratur.
- Stoykova, Ana. (2011). *The Slavic Physiologus of the Byzantine Recension: Electronic Text Edition and Comparative Study*. Hämtad från: <http://physiologus.proab.info/> [2022-08-05]
- Wiemer, Björn & Seržant, Ilja A. (2017). *Diachrony and typology of Slavic aspect: What does morphology tell us?* Berlin: Language Science Press. Hämtad från: <https://www.academia.edu> [2022-08-05]

Lexikon

- Auty, Robert. (1968). *Handbook of Old Church Slavonic. Part II Texts and Glossary*. London: The Athlone Press Ltd.
- Deschler, Jean-Paul. (2003). *Kleines Wörterbuch der kirchenslavischen Sprache*. München: Verlag Otto Sagner.
- Gildea, Carl Fredrik. (2005). *Old Church Slavonic Glossary*. Göteborg: Department of Slavic Languages. Göteborgs Universitet.
- Leskien, August. (1922). *Handbuch der Altbulgarischen Sprache*. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung.

Bilagor

Sammanställning Råven

Bilaga 1

Sammanställning Härfågeln

Bilaga 2

Sammanställning Rapphönan

Bilaga 3

Bilaga 1

Räven	W	Д	С	Х	Н
1				ipf. 3e sg. pr. κακo	
2	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.		ipf. 3e sg. pr.
3	ipf. 3e sg. pr. εγδα ηε	ipf. 3e sg. pr. εγδα ηε	ipf. 3e sg. pr. εγδα ηε	ipf. 3e sg. pr. εγδα ηε	
3a					pf. 3e sg. fut. εγδα
3b					ipf. 3e sg. pr. ηε
4	ipf. 3e sg. pr. δα		ipf. 3e sg. pr. δα	ipf. 3e sg. pr. δα	
4a		ipf. inf.			ipf. inf.
5	ipf. 3e sg. pr. refl.			ipf. 3e sg. pr. refl.	
6	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	
6a					pf. 3e sg. fut.
7a			ipf. 3e sg. pr.		
7b			ipf. 3e sg. pr. (pf. akt. p.pr.)		
8	ipf. 3e sg. pr. refl.				
8a		pf. 3e sg. fut. refl.	pf. 3e sg. fut. refl.	pf. 3e sg. fut. refl.	pf. 3e sg. fut. refl.
9	pf. 3e sg. fut. τακo	pf. 3e sg. fut.	pf. 3e sg. fut. κακo	pf. 3e sg. fut. τακo	
9a					pf. 3e sg. fut.
10	ipf. akt. p.pr.				
10a				ipf. akt.p.pr.	
11	ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.
12	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.		ipf. 3e sg. pr.
12a				ipf. 3e pl. pr.	
13	ipf. akt. p.pr. nom.		ipf. akt. p.pr. nom.	ipf. akt. p.pr. nom.	ipf. akt. p.pr. nom.
14	pf. 3e pl. fut.			pf. 3e pl. fut.	pf. 3e pl. fut.
14a			ipf. akt. p.pr.		
15	ipf. inf.			ipf. inf.	
15a			pf. 3e pl. fut. refl. τακo δα		
16	ipf. akt. p.pr.		ipf. akt. p.pr.	ipf. akt. p.pr.	ipf. akt. p.pr.
17	ipf. 3e sg. + adj		ipf. 3e sg. + adj	ipf. 3e sg. + adj	ipf. 3e sg. + adj
18a		pf. 3e pl. fut.			
18b		pf. 3e pl. inf. δα			
19	pf. akt. aoristp. ζε			pf. akt. aoristp.	
19a		pf. 3e sg. fut.			
19b			pf. 3e sg. fut. refl. ζε		
20	pf. akt. aoristp.			pf. akt. aoristp.	
20a			pf. 3e sg. fut.		
20b					pf. 3e sg fut.
21	pf. 3e sg. fut.			pf. 3e sg. fut.	
21a		pf. inf.			
21b			ipf. inf.		
21c					pf. 3e sg. fut.

22	ipf. 3e sg. pr. εγδα	ipf. 3e sg. pr. εγδα	ipf. 3e sg. pr. εγδα		ipf. 3e sg. pr. εγδα
23	pf. 3e sg. fut. δα			pf. 3e sg. fut. δα	
23a			pf. inf.		pf. inf.
24	pf. 3e sg. fut. δα				pf. 3e sg. fut. δα
24a		pf. 3e sg. fut. δα			
24b			ipf. 3e sg. pr.		
24c				pf. 3e sg. fut. δα	

Räven	W	Д	С	Х	Н
25			ipf. akt. p.pr.		
26	pf. 3e sg. fut.			pf. 3e sg. fut.	
26a		pf. inf. refl.			
26b			pf. 3e sg. fut. refl.		pf. 3e sg. fut. refl.
27	ipf. 3e sg. pr. ΔΑ ΗΕ			ipf. 3e sg. pr. ΔΑ ΗΕ	
27a			ipf. inf.		
28	pf. 3e sg. fut.				
28a		ipf. inf.			
28b			ipf. 3e sg. pr.		ipf. 3e sg. pr.
28c				ipf. 3e sg. pr.	
29					pf. 3e sg. fut.
30					pf. 3e sg. fut. refl. ΗΕ
31					pf. 3e sg. fut. refl. ΤΑΚΟ
32		pf. 3e sg. fut. ΤΟΥΔΑ	pf. 3e sg. fut. ΤΟΥΔΑ	pf. 3e sg. fut. ΤΟΥΔΑ	
32a					pf. 3e sg. fut. ΤΟ
33					pf. 3e sg. fut. ΠΑΚΥ
34	ipf. 3e pl. pr.	ipf. 3e pl. pr.	ipf. 3e pl. pr.	ipf. 3e pl. pr.	ipf. 3e pl. pr.
35	ipf. akt. p.pr.			ipf. akt. p.pr.	
36	ipf. 3e pl. pr. ΗΕ	ipf. 3e pl. pr. ΗΕ		ipf. 3e pl. pr. ΗΕ	ipf. 3e pl. pr. ΗΕ
36a			pf. 3e pl. fut. ΗΕ		
37	ipf. 3e sg. pr.			ipf. 3e sg. pr.	
37a		ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.		ipf. 3e sg. pr.
38	pf. 3e sg. + pass. aoristp. = adj.form	pf. 3e sg. + pass. aoristp. = adj.form	pf. 3e sg. (εε) + pass. aoristp. = adj.form	pf. 3e sg. + pass. aoristp. = adj.form	pf. 3e sg. + pass. aoristp. = adj.form
39	pf. 3e sg. + pass. aoristp. = adj.form	pf. 3e sg. (εε) + pass. aoristp. = adj.form		pf. 3e sg. + pass. aoristp. = adj.form	pf. 3e sg. + pass. aoristp. = adj.form
39a			ipf. 3e sg. + subj.		
40	pf. 3e sg. aorist	pf. 3e sg. aorist		pf. 3e sg. aorist	pf. 3e sg. aorist
41	pf. 2a pl. fut./imper. ΗΕ	pf. 2a pl. fut./imper. ΗΕ		pf. 2a pl. fut./imper. ΗΕ	pf. 2a pl. fut./imper. ΗΕ
42					ipf. 3e sg. pr. ΗΕ
43	pf. 2a pl. fut./imper. ΗΖ	pf. 2a pl. fut./imper. ΗΖ	pf. 2a pl. fut./imper. ΗΖ	pf. 2a pl. fut./imper. ΗΖ	pf. 2a pl. fut./imper. ΗΖ
44	pf. 2a sg. fut.			pf. 2a sg. fut.	
44a		pf. akt. p.pr.			
44b			pf. 2a sg. fut. prefix ΔΑ ΗΕ		
44c					pf. 2a pl. fut./imper. ΗΕ
45		ipf. 2a sg. pr.		ipf. 2a sg. pr.	ipf. 2a sg. pr.
45a			ipf. 2a sg. pr. ΗΕ		
46	pf. inf. ΠΑΚΥ	pf. inf.	pf. inf.		pf. inf.
46a				ipf. 3e sg. pr. ΠΑΚΥ	
47	pf. 2a sg. fut. ΔΑ ΗΕ	pf. 2a sg. fut. ΔΑ ΗΕ	pf. 2a sg. fut. ΔΑ ΗΕ	pf. 2a sg. fut. ΔΑ ΗΕ	pf. 2a sg. fut. ΔΑ ΗΕ
48	ipf. 3e sg. pr.			ipf. 3e sg. pr.	
49	pf. 3e sg. fut.			pf. 3e sg. fut.	
50	pf. 3e sg. fut. ΔΑ			pf. 3e sg. fut. ΔΑ	
	adj. = adjektiv	akt. aoristp. = aktivt aoristparticip	akt. p.pr. = aktivt presensparticip	fut. = futurum	imper. = imperativ
	inf. = infinitiv	ipf. = imperfektiv	pass. aoristp. = passivt aoristparticip	pf. = perfektiv	pl. = plural
	pr. = presens	refl. = reflexivt	sg. = singular	subj. = subjekt	3e = 3e person

Bilaga 2

Härfågeln	W	Д	С	Х	Н
51	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.
52	ipf. akt.p.pr.		ipf. akt.p.pr.	ipf. akt.p.pr.	ipf. akt.p.pr.
52a		ipf. 3e sg. pr.			
53	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.
54	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.
55	ipf. 3e sg. pr.			ipf. 3e sg. pr.	
56	pf. 3e pl. fut. HZ- erдa				
56a		pf. 3e pl. fut. BZZ- дондеже	pf. 3e pl. fut. BZZ- erдa		pf. 3e pl. fut. BZZ- erдa
56b				ipf. 3e pl. pr. erдa	
57	pf. 3e pl. fut. + ipf. inf.			pf. 3e pl. fut. + ipf. inf.	
57a		pf. 3e pl. fut. + ipf. inf.			pf. 3e pl. fut. + ipf. inf.
57b			pf. 3e pl. fut. + ipf. 3e pl. pr. да		
58	pf. 3e pl. fut. торда	pf. 3e pl. fut. торда		pf. 3e pl. fut. торда	pf. 3e pl. fut. торда
58a			pf. 3e sg. fut. пакы		
59	pf. 3e pl. fut.				pf. 3e pl. fut.
59a		pf. 3e pl. fut.		pf. 3e pl. fut.	
59b			pf.		
60	pf. 3e pl. fut.	pf. 3e pl. fut.	pf. 3e pl. fut.	pf. 3e pl. fut.	pf. 3e pl. fut.
61	ipf. 3e pl. pr. пакы			ipf. 3e pl. pr. пакы	
61a		ipf. 3e sg. pr. erдa			ipf. 3e sg. pr. пакы
61b			ipf. 3e sg. pr. прн-пакы		
62	ipf. 3e pl. pr.		ipf. 3e pl. pr.		
62a		ipf. 3e sg. pr.			ipf. 3e sg. pr.
62b				ipf. 3e pl. pr.	
63	pf. 3e pl. fut. дондеже	pf. 3e pl. fut. дондеже	pf. 3e pl. fut. дондеже		pf. 3e pl. fut. дондеже
63a				pf. 3e sg. fut. дондеже	
64	pf. 3e pl. fut.	pf. 3e pl. fut.	pf. 3e pl. fut.	pf. 3e pl. fut.	pf. 3e pl. fut.

65	pf. 2a sg. imper.			pf. 2a sg. imper.	
65a		ipf. 2a sg. imper.	ipf. 2a sg. imper.		ipf. 2a sg. imper.
66	pf. 2a sg. fut. дондеже			pf. 2a sg. fut. дондеже	pf. 2a sg. fut. дондеже
66a		pf. 2a sg. fut. дондеже			
67					pf. 2a sg. fut. не
68	ipf. 2a sg. imper. не				
68a		ipf. akt. aoristp. не			
68b			pf. 2a sg. fut. не	pf. 2a sg. fut. не	
68c					ipf. 2a sg. pr. не
69	pf. 2a sg. fut. refl.	pf. 2a sg. fut. refl.	pf. 2a sg. fut. refl.	pf. 2a sg. fut. refl.	pf. 2a sg. fut. refl.
70	ipf. 3e sg. pr.		ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.
71		ipf. 3e sg. pr. refl.			ipf. 3e sg. pr. refl.
72	pf. 2a sg. imper.	pf. 2a sg. imper.	pf. 2a sg. imper.	pf. 2a sg. imper.	pf. 2a sg. imper.
73	ipf. 2a sg. pr.				
73a		pf. 2a sg. fut.	pf. 2a sg. fut.	pf. 2a sg. fut.	pf. 2a sg. fut.
74	ipf. 3e sg. pr. да	ipf. 3e sg. pr. да		ipf. 3e sg. pr. да	ipf. 3e sg. pr. да
74a			pf. 3e sg. fut.		
75	ipf. 2a sg. pr. да	ipf. 2a sg. pr. да	ipf. 2a sg. pr. да	ipf. 2a sg. pr. да	
75a					pf. 2a sg. fut. да не
76	pf. 2a sg. fut. да		pf. 2a sg. fut. да	pf. 2a sg. fut. да	pf. 2a sg. fut. да
77	ipf. 3e sg. pr. не			ipf. 3e sg. pr. не	ipf. 3e sg. pr. не
77a		ipf. 3e sg. pr. не			

Härfågeln	W	Д	С	Х	Н
77b			ipf. 2a pl. pr. да не		
78					pf. inf.
79	pf. 2a sg. fut. pass. aoristp. не			pf. 2a sg. fut. pass. aoristp. не	pf. 2a sg. fut. pass. aoristp. не
79a		pf. 2a sg. fut. не			
79b		pf. 2a sg. fut. pass. aoristp. нн			
79c			pf. 2a sg. fut. akt. aoristp. II не		
80	pf. 3e sg. fut.	pf. 3e sg. fut.		pf. 3e sg. fut.	
80a					pf. 2a sg. pr. + akt. aoristp. II
	adj. = adjektiv	akt. aoristp. = aktivt aoristparticip	akt. p.pr. = aktivt presensparticip	fut. = futurum	imper. = imperativ
	inf. = infinitiv	ipf. = imperfektiv	pass. aoristp. = passivt aoristparticip	pf. = perfektiv	pl. = plural
	pr. = presens	refl. = reflexivt	sg. = singular	subj. = subjekt	3e = 3e person

Bilaga 3

Rapphönan	W	Д	С	X	Н
81	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.
82	pf. 3e sg. fut. εΓΔΔ	pf. 3e sg. fut. εΓΔΔ		pf. 3e sg. fut. εΓΔΔ	pf. 3e sg. fut. εΓΔΔ
82a			ipf. 3e sg. pr. εΓΔΔ		
83	ipf. 3e sg. pr.		ipf. 3e sg. pr.		ipf. 3e sg. pr.
83a		ipf. 3e sg pr.			
84	pf. 3e sg. fut. ηε			pf. 3e sg. fut. ηε	
84a					pf. 3e sg. fut. + pass.aoristp. ηε
85	ipf. 3e sg. pr.			ipf. 3e sg. pr.	
85a		ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.		
85b					ipf. 3e sg. pr.
86	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	
86a					pf. 3e sg. fut.
87		ipf. 3e sg. pr.			
87a			ipf. 3e sg. pr.		ipf. 3e sg. pr.
88		ipf. 3e sg. pr.			
89			pf. 3e sg. fut. refl.		
89a				pf. 3e sg. fut. refl.	
89b					ipf. 3e sg. pr. refl.
90	ipf. 3e sg. pr.			ipf. 3e sg. pr.	
90a			pf. akt. aoristp. II		
90b					pf. 3e sg. pr. + akt. aoristp. II
91	ipf. 3e sg. pr. refl.		ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.
91a		ipf. 3e sg. pr. refl.			
92	pf. 3e sg. fut. ηε				
92a				pf. 3e pl. pr. + pass. aoristp. ηε	
92b					pf. 3e sg. pr. + pass. aoristp. ηε
93	ipf. 3e sg. pr.			ipf. 3e sg. pr.	
93a			ipf. pass. aoristp.		
93b					ipf. 3e sg pr.

94	pf. 2a sg. fut. εΓΔΔ	pf. 2a sg. fut. εΓΔΔ	pf. 2a sg. fut. εΓΔΔ	pf. 2a sg. fut. εΓΔΔ	pf. 2a sg. fut. εΓΔΔ
95		pf. 2a sg. imper. ηε	pf. 2a sg. imper. ηε		
96		pf. 3e sg. fut. + akt. aoristp. II			
96a					pf. 1a sg. sigmatisk aorist ιακϰο
97	ipf. 2a sg. imper.	ipf. 2a sg. imper. ιακκϰι		ipf. 2a sg. imper.	ipf. 2a sg. imper.

Rapphönan	W	Д	С	Х	Н
98	ipf. 2a sg. imper. refl.			ipf. 2a sg. imper. refl.	
98a		pf. 2a sg. imper.	pf. 2a sg. imper.		pf. 2a sg. imper.
99	pf. 2a sg imper.	pf. 2a sg imper.		pf. 2a sg imper.	pf. 2a sg imper.
99a			pf. 2a sg. fut.		
100	pf. 2a sg. imper. не			pf. 2a sg. imper. не	
100a		ipf. 2a sg. imper. refl. не			
100b					pf. 2a sg. imper. не ѿако
101					pf. 3e sg. fut. + 1a sg. sigmatisk aorist
102	ipf. akt. aoristp. понеже				ipf. akt. aoristp. понеже
102a		ipf. akt. aoristp. понеже			
102b			pf. akt. aoristp.		
102c				ipf. akt. aoristp. adj. понеже	
103	pf. 3e sg. pr. + pass. aoristp.	pf. 3e sg. pr. + pass. aoristp.		pf. 3e sg. pr. + pass. aoristp.	pf. 3e sg. pr. + pass. aoristp.
103a			pf. 3e sg. pr. + pass. aoristp.		
104	pf. pass. aoristp.			pf. pass. aoristp.	
105	ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.	ipf. 3e sg. pr. refl.
106	pf. 2a sg. fut. да егѡа	pf. 2a sg. fut. да егѡа		pf. 2a sg. fut. да егѡа	pf. 2a sg. fut. егѡа
106a			pf. 3e sg fut. да егѡа		
107	ipf. 2a sg. pr. не	ipf. 2a sg. pr. не			ipf. 2a sg. pr. не
107a			ipf. 3e sg. pr. refl. не		
107b				ipf. 3e sg. pr. + pass. p.pr. не	
108	ipf. 3e sg. pr.				
108a		ipf. 3e sg. ipf.			
108b			pf. 3e sg. aorist		
108c					pf. 3e sg. pr. + akt. aoristp. II
109	ipf. akt. aoristp.				
109a		ipf. 2a sg. pr. refl.			
109b				ipf. akt. aoristp. adj. form	
109c					ipf. akt. p.pr. refl.
110	ipf. 3e sg. pr. нн			ipf. 3e sg. pr. нн	
110a		pf. 2a sg. fut. нн			pf. 2a sg. fut. нн
110b			ipf. 2a sg. pr. нн		
111		pf. 2a sg. fut. нн			
111a					pf. 2a sg. fut. нн
112	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	ipf. 3e sg. pr.	